

30K-1

1844

649222
50

**работніца
і сялянка**

4 1973
+ прылож.

**З СОНЕЧНЫМ ПЕРШАМАЕМ ВАС,
ДАРАГІЯ СЯБРОЎКІ!**

Хутка зноў вось так выйдзем мы на свя-
точныя вуліцы, плошчы, праспекты...

Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ

Колер вясны

Першамай!.. —
водар цёплае глебы,
Шум світальных гаёў і бароў,
Луг зялёны,
высокае неба
І шчаслівыя ўсмешкі сяброў.

Першамай! —
твой пагляд акрылёны
І вясёлыя ўсплёскі вясла...
Маладых дэманстрантаў калоны...
На зямлі
і на сэрцы —
вясна!

Першамай! —
Мне такою часінай
Чуць прыемна
сяброў галасы.

Бачыць:
маці нясе свайго сына
І да маці той
горнецца сын.

Першамай! —
нас герояў дарогі

Усіх
на плошчу адну прывялі.
Яе плошчай завуць Перамогі
Усе працоўныя людзі зямлі.

Першамай! —
Стала казкаю ява.
Явай

сталі
і мары, і сны.
Чырвань, чырвань...
І злева,
і справа...
Чырвань —
колер Жыцця і Вясны.

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 4 КРАСАВІК
1973

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПалІТЫЧНЫ
І ЛіТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

КАЛІ ЖАДАННЕ— НЕАБХОДНАСЦЬ

Нядаўна перачытала пісьмо Героя Савецкага Саюза Лены Стэмпкоўскай, якое захоўваецца ў архіве ЦК ВЛКСМ. Беларуская дзяўчына пісала сваім родным: «Шчаслівая, што знаходжуся на перадавой і, як толькі магу, абараняю Радзіму. Мне часта ўспамінаецца апавяданне М. Горкага пра Данка. Ён вырваў з грудзей сваё сэрца, якое запалала нібы факел, і людзі, што збіліся з дарогі, здолелі знайсці яе ў цёмным лесе. Каб я магла асвятліць сваім сэрцам дзоты ворага, калі нашы байцы ідуць ноччу ў атаку, я зрабіла б, як Данка...»

І хіба не так яна зрабіла? Апынуўшыся ў тылу праціўніка, да апошняй хвіліны, пакуль яе не схапілі ворагі, перадавала па радыё разведвальныя звесткі. Катаванні фашыстаў не зламалі дзяўчыну. Яна не сказала ні слова... А яе палымянае сэрца і сёння, здаецца, свеціць людзям.

Толькі за мяжой той-сёй не здолеў убачыць гэтага святла, калі бярэцца сцвярджаць, быццам савецкія людзі паступалі і паступаюць не так, як ім хочацца, а як ад іх патрабуюць, што жаданні свае яны падпарадкоўваюць строгай неабходнасці, а гэта нібыта збядняе асобу, адмоўна ўплывае на яе развіццё. Што ж, паглядзім, якія адметныя рысы выпрацоўвае жыццё ў савецкага чалавека.

У Антаніны Пятроўны Казачук загінуў муж—кіраўнік Хойніцкай падпольнай арганізацыі. Пасля вызвалення Хойнік яна вярнулася з трыма дзецьмі з партызанскага атрада і пайшла па хатах. Не хлеба, не бульбы прасіць—збірала кніжкі. Для дзіцячай бібліятэкі. Яна не была настаўніцай. І бібліятэкарам не збіралася стаць, бо мела іншую спецыяльнасць. Але ведала: дзяцей вучыць трэба. А як жа без кніжак!

Гадоў праз дваццаць я была ў той бібліятэцы, якой заагавала Антаніна Пятроўна. Бачыла, як шчыльна ўстаўлены кніжныя паліцы. Разумела, чаму ёй даражэй за ўсё былі старыя, зачытаныя, па некалькі разоў падклееныя кніжкі. І думала: колькі ж высакародных парываў і добрых жаданняў закладзена ў душы чалавека, калі ён так усвядомлена і шчыра ўспрымае неабходнасць. Гэта, мне здаецца, якраз і дапамагае кожнаму з нас знайсці і найлепш адшліфаваць самыя яркія грані сваёй душы, характару, розуму.

Такую грань я ўбачыла і ў характары Еўдакіі Пятроўны Кавалёвай з калгаса імя Леніна. Здаецца, усяго адна рысачка. Суседка спытала, ці не магла б Еўдакія Пятроўна прадаваць ёй малако, бо тое, што яна купляе, не такое добрае.

— Вы ж усё роўна прадаеце яго дзяржаве. Я б больш плаціла...

Еўдакія Пятроўна аж разгубілася, а потым прамовіла:

— Вось разлічыцца наш Шумілінскі раён з планам продажу малака дзяржаве, тады прыходзіце. І без грошай. А пакуль не крыўдуйце...

І за лета толькі ад уласнай каровы прадала дзяржаве амаль 1200 кілаграмаў малака.

Так, савецкі чалавек спалучае свае ўласныя інтарэсы з грамадскімі, свае індывідуальныя магчымасці з агульнай справай. Але ў гэтым не разыходзяцца яго асабістае жаданне і жыццёвая неабходнасць.

Мусіць, не трэба прадстаўляць чытачам ткачыху Мінскага тонкасуконнага камбіната Героя Сацыялістычнай Працы Варвару Міхайлаўну Саламаха. Не так даўно наш часопіс раскаваў пра яе. А Варвара Міхайлаўна вызначыла сабе ўжо новы, вышэйшы рубаж у трэцім годзе пяцігодкі, яшчэ больш актыўна змагаецца за павышэнне прадукцыйнасці працы, за паляпшэнне якасці прадукцыі. І вядзе за сабой ткачых, прадзільшчыц, тэкстыльшчыц. І гэтак жа на Зорку Героя Сацыялістычнай Працы Лідзіі Асіюк ідуць маладыя жывёлаводы Брэстчыны—спарнічаюць за прыз знатнай даяркі рэспублікі.

Што гэта—жаданне ці неабходнасць? Паспрабуй адказаць. Калі жаданне і ёсць такая ўсвядомленая неабходнасць, дык што можа быць мацнейшае за яго!

Мы за тое, каб індывідуальнае «хачу» кожнага з нас заўсёды злівалася з агульным «трэба».

А. ЗАХАРЭНКА

Ці трэба гаварыць, як былі ўсхваляваны Марыя Аляксандраўна Блажэвіч і яе дачка Ганна Аляксандраўна Блажэвіч, калі першы сакратар Ашмянскага райкома партыі Якаў Сяргеевіч Ціханенка ўручыў ім партыйныя білеты ўзору 1973 года. Такі гонар выпаў ім адным з першых у раёне. І гэта не выпадкова. У калгасе імя Пушкіна ўсе ведаюць, якая добрасумленная працаўніца і прынцыповая камуністка Марыя Аляксандраўна Блажэвіч. Ды і дачка, мусіць, пайшла ў маці. Калгасная камсамольская арганізацыя, якую яна ўзначальвае,—адна з лепшых у раёне. Колькі камуністаў у ёй вырасла! Адным з іх з'яўляецца і сама Ганна Блажэвіч.

Фота Л. Эйдзіна.

Пяцігодка і мы

АДКУЛЬ ЯНА, ШЧОДРАСЦЬ ЗЯМЛІ?

Па выніках сацыялістычнага спаборніцтва за павелічэнне вытворчасці і продажу збожжа дзяржаве ў 1972 годзе пераможцам па другой групе раёнаў рэспублікі выйшаў Стаўбцоўскі раён. Сёння на старонках нашага часопіса выступае Аляксандра Васільеўна Навікава, начальнік Стаўбцоўскага раённага ўпраўлення сельскай гаспадаркі.

З нейкага моманту жыццё ў вёсцы пачынаецца па свайму, сельскагаспадарчаму календару. Ёсць у гэтым календары свае святы. Свята першай сустрэчы селяніна з зямлёй, калі пасля доўгага зімовага перапынку ён возьме жменю вільготнай глебы: ці гатова яна прыняць новыя зярняты? Свята першага парастка, калі ён пругкі, нецярплівы, пачынае ўывысць да сонца. І самі вясняныя святы, калі далонь земляроба дакранаецца да поўнага зярнят коласа.

Так з году ў год. З той толькі розніцай, што наша зямля год ад году ўсё багацей узнагароджвае земляроба. Адкуль гэтая шчодрасць? Не выпадкова гаворыць прыказка: зямля—талерка, што пакладзеш—тое і возьмеш. Год ад году ўсё больш і больш укладваецца ў зямлю працы, стараннасці, таму і аддача расце. На Трэцім усесаюзным з'ездзе калгаснікаў Л. І. Брэжнеў гаворыў:

«Вам, працаўнікам палёў, асабліва прамудра значэнне зямлі ў жыцці чалавека. Зям-

Слова публіцыста

05
222 649

ля — гэта крыніца нашай сілы і нашага багацця.

Калгасы валодаюць велізарнымі масівамі ворнай зямлі, лугоў, пашы і лясоў. Зямля знаходзіцца ў вашых руках, та-варышы, і ўсё калгаснае сялянства абавязана ўсяляк даражыць ёю, павышаць урадлівасць кожнага гектара... Калгасы і саўгасы абавязаны штодзённа працаваць над паляпшэннем зямлі, інакш яна будзе даваць менш прадукцыі, горш карміць нас».

Жыццё паказвае, як уменне даражыць зямлёю памнажае яе магутную сілу.

Па-гаспадарску даглядаў летась свае гектары калгас «Чырвоная зорка» нашага раёна. Усе памятаюць, які цяжкі выдаўся год, ды і ацэнка ўрадлівасці нашых зямель невысокая. Але ў «Чырвонай зорцы» атрымалі 29,5 цэнтнера збожжа і 265 цэнтнераў бульбы з гектара — захавалі ўраджай збожжавых і ўзялі на 32 цэнтнеры бульбы больш, чым у 1971 годзе. За гэтымі лічбамі — і павышэнне культуры земляробства, і ўдасканаленне сістэмы апрацоўкі глебы, і ўвядзенне севазваротаў, і ўборка камення, і ўкараненне перспектывных сартоў. Гэта, нарэшце, строгія рамкі сельскагаспадарчага календара: сяўба ў сціслыя тэрміны, дбайны догляд, уборка без страт, з максімальнай механізацыяй. А за ўсімі назвамі гэтых працэсаў — велізарная, самаадданая праца соцень людзей, якія аддалі зямлі сваю энергію, творчую ініцыятыву, наватарства, энтузіязм, агонь душы.

Уздым «Чырвонай зоркі» — не выключная з'ява ў раёне. Год ад году больш шчодрымі робяцца гектары ў калгасах

«Нёман», «Краіна Саветаў», «Чырвоны Кастрычнік», «Дружба», «Шлях да камунізму», «Перамога», імя Леніна, імя Мічуріна, імя Дзяржынскага.

Кожная вясна адкрывае новы цыкл сельскагаспадарчых работ. Зноў будуць сеяць, даглядаць пасевы, убіраць, калі настане час. Але зямля не даруе памылкі, калі сёлета мы будзем працаваць паводле леташняга трафарэту, паводле раёншага ўзору. Толькі працуючы творча, улічваючы мясцовыя асаблівасці і ўмовы, можна разлічваць на шчодрую аддачу зямлі.

Мне здаецца, мае права разлічваць на такую аддачу галоўны аграном калгаса імя Мічуріна Ала Мацвееўна Новік. Ала Мацвееўна працуе больш як пятнаццаць гадоў, вырасла ў кваліфікаванага, патрабавальнага спецыяліста. Ёсць у яе, на маю думку, вельмі каштоўная якасць: выконваючы справы бягучыя, з пазіцыяй сённяшняга дня прадбачыць дзень заўтрашні. Ала Мацвееўна распрацавала навукова абгрунтаваную сістэму аналізу глебы і ўнясення арганічных угнаенняў, пад яе кіраўніцтвам асвоены правільныя севазвароты.

Можна сказаць, што сяўба ў гэтым калгасе пачалася задоўга да вясны. Як спартсмены, перш чым падысці да снарада, паўтараюць у думках камбінацыю практыкаванняў, так механізатары, звеннявыя, брыгадзіры яшчэ зімой дэтальна вывучылі сваю ролю, месца ў пасяўной кампаніі. Быў складзены рабочы план, распрацаваны маршруты руху тэхнікі. Я ўжо не кажу пра абавязковую падрыхтоўку насення, план падрыхтоўкі арганічных і мінеральных угнаенняў.

Так, мы і летам і зімой павінны вучыцца, як паляпшаць зямлю. Кожны, хто выйдзе на поле з учарашнім запасам ведаў, заўтра апынецца ў хвасце. Як бы ні былі знаёмы асаблівасці зямлі — без наватарства, без эксперыменту не памножыш яе шчодрасці.

Успамінаю Ганну Максімаўну Шаўчурку, галоўнага агранома калгаса «Чырвоная зорка». Чатырнаццаць гадоў карпатліва і настойліва Ганна Максімаўна вывучае сарты, дозы ўгнаенняў, нормы высеву ва ўмовах сваёй гаспадаркі. Зямлі калгаса па прыроднай урадлівасці мелі нізкі бал (39), але ўраджаі на іх цяпер высокія. Тут вялікая заслуга Ганны Максімаўны. За два гады са ста кілаграмаў насення лёну «Аршанскі-2» і «К-6» калгас перайшоў на амаль суцэльны пасев гэтымі сартамі, якія замянілі менш ураджайны «Светач». Укаранены найбольш перспектывныя сарты бульбы. Вельмі добра паказаў сябе ячмень «Эльгіна», ён даў на кожным гектары прыбаўку амаль у 8 цэнтнераў. Вось што азначае наватар на калгасным полі, вось што азначае штодзённы творчы пошук Ганны Максімаўны, па заслугах узнагароджанай летась ордэнам Леніна.

Кажуць, веснавы дзень год корміць. Так, сапраўды, упусціўшы тэрміны, наварстаць іх не здолееш. Непаваротлівасць абярнецца стратай ураджаю. Іменна дзякуючы правільнай арганізацыі працы, высокай дысцыпліне рэзка павялічыліся ўраджаі ў калгасе «Дружба». У лютым мінулага года там выбралі старшынёй Вольгу Аляксееўну Луцк. Дысцыпліна ў калгасе была слабая, дапускаліся вялікія страты. Вольга Аляксееўна пачала з устанавлення дзелавых кантактаў. Яна заўсёды там, дзе самая адказная работа, дзе патрэбна яе ўмяшанне. Летась ураджай бульбы ў «Дружбе» павялічыўся са 100 цэнтнераў з гектара да 148. Вось як патрэбны зямлі дружныя намаганні калектыву, моцная дысцыпліна, сабранасць і арганізаванасць.

Няма ў нашым раёне такой гаспадаркі, дзе не абмяркоўвалася б пастанова Цэнтральнага Камітэта КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ «Аб разгортванні Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва работнікаў сельскай гаспадаркі за павелічэнне вытворчасці і нарыхтовак збожжа і іншых прадуктаў земляробства ў 1973 годзе». Спаборніцтва стала магутным сродкам вырашэння задач, якія стаяць перад нашым раёнам, уздыму творчай ініцыятывы калгаснікаў. Дагаворамі на спаборніцтва цяпер звязаны паміж сабой гаспадаркі нашага раёна, спаборнічаюць яны і з гаспадаркамі су-

седніх раёнаў, індывідуальныя абавязальствы маюць калгаснікі. Прывычнымі сталі ўзаемаправяркі гатоўнасці да сяўбы, догляду пасеваў, зімоўкі жыўёлы. Памятаю, летась быў такі аб'езд-правярка догляду кукурузы, бульбы, цукровых буракоў. Высветлілася, што ў «Чырвоным Кастрычніку» занябаны пасевы цукровых буракоў. І трэба было бачыць, як хутка арганізаваў Іван Ягоравіч Пірагоў, старшыня калгаса, масавы выхад на буракі! Вось як дапамаглі галоснасць і параўнальнасць вынікаў гаспадарак-суседзяў.

Або яшчэ прыклад. У мінулым годзе бюро райкома партыі і райвыканком распрацавалі ўмовы спаборніцтва па ачыстцы палёў ад камення, кустоў, хутарскіх рэштак. У лістападзе спецыялісты прымалі масівы, налічалі балы па 100-бальнай сістэме, ставілі ацэнкі. Пераможцам уручалі вымпелы, грашовыя прэміі. Гэты агляд пад лозунгам «Пакажы сваё поле» вывёў у пераможцы калгасы «Чырвоная зорка» і імя Сувова. Але справа не толькі ў пераможцах. Велізарнай важнасці работу з энтузіязмам правялі ва ўсіх гаспадарках, падцягнуўшы адстаючых. Сёлета ў нас распрацаваны ўмовы спаборніцтва за высокую культуру земляробства. Канчатковая мэта — заахвочванне тых, хто здабудзе самую высокую ўраджайнасць.

Вясна трэцяга, рашаючага года пяцігодкі патрабуе найвялікшай сабранасці ад нас, працаўнікоў палёў. Стаўбцоўскі раён выйшаў у перадавыя сярэд раёнаў сваёй групы. Але з вынікаў мінулага года мы вынеслі нямала горкіх урокаў. Сярод нашых гаспадарак ёсць яшчэ і такія, дзе збіраюць па 15 цэнтнераў збожжа з гектара і 126—130 цэнтнераў бульбы. Гэта пры 20,8 цэнтнера збожжа і 163 цэнтнерах бульбы з гектара ў сярэднім па раёну. Здараліся страты на ўборцы, занадта вялікая была нагрузка на камбайны, мы не здолелі ўкараніць комплексную механізацыю на ўборцы буракоў і лёну, не ўсюды перайшлі на перспектывныя, высокаўраджайныя сарты. Словам, не выкарыстана яшчэ шмат сродкаў, якія маглі б зрабіць нашы гектары высокаўраджайнымі ўсюды, а не толькі ў перадавых гаспадарках.

...Кожны раз, выходзячы ў поле, земляроб спадзяецца атрымаць ад зямлі багатую ўзнагароду за сваю нялёгкую працу. Але закон зямлі такі: каму шмат даецца, з таго яшчэ больш патрабуецца.

А. НОВІКАВА,
начальнік Стаўбцоўскага раённага ўпраўлення сельскай гаспадаркі

Не злічыць веснавых клопатаў старшыні калгаса «Дружба» Вольгі Аляксееўны Луцк.

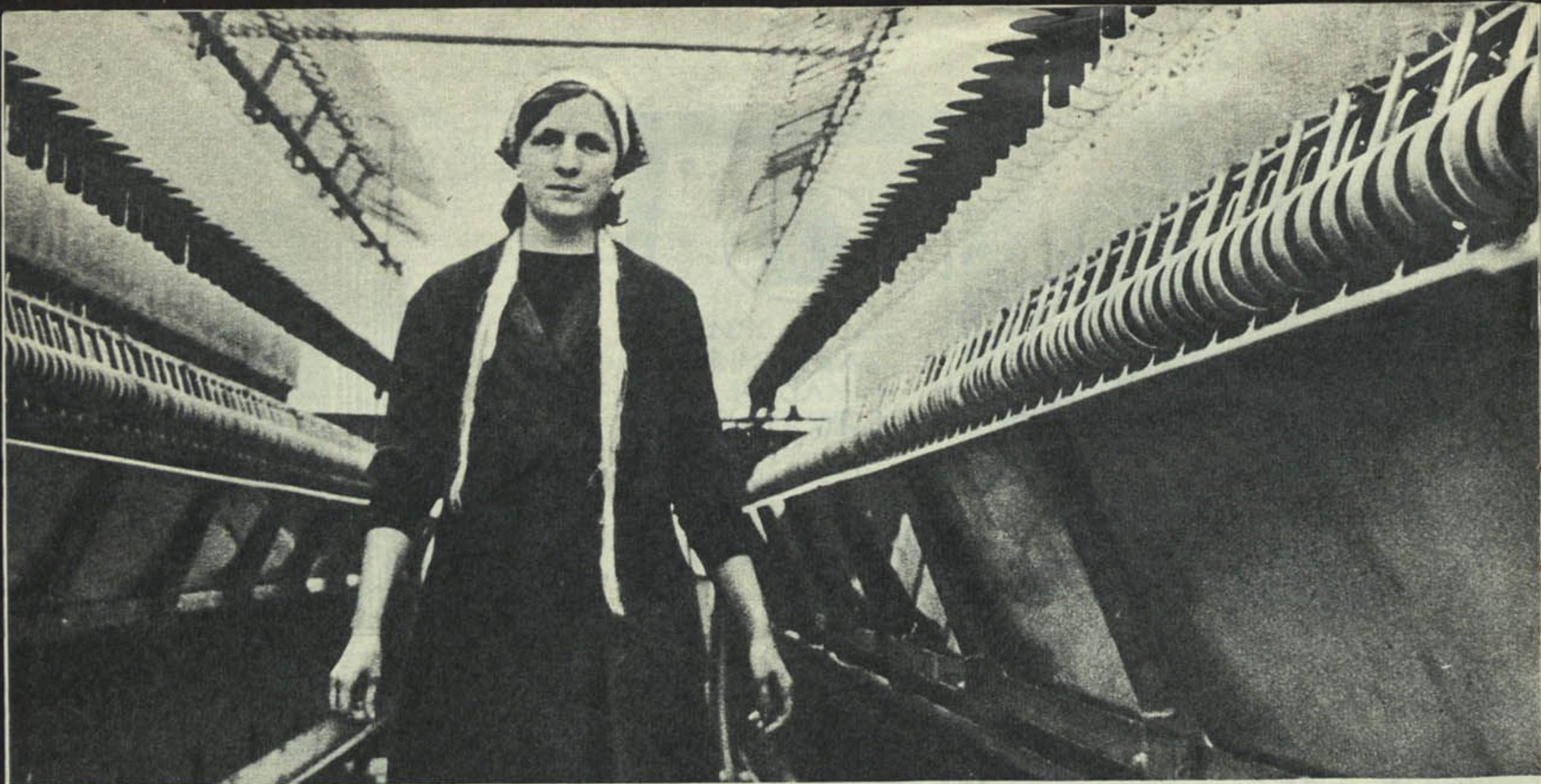
І ЗНОЎ КРАСАВІК ВА УЛЬЯНАЎСКУ

Усё тут дарагое і блізкае кожнаму са-
вецкаму чалавеку. Усхваляваны ідзеш па
вуліцах і плошчах, дзе калісьці хадзіў
Валодзя Ульянаў. Сюды, на гасцінныя
волжскія берагі, едуць і едуць людзі з
усіх куткоў нашай шматнацыянальнай
Радзімы, з многіх замежных краін. І на
ўсё жыццё застануцца ў іх успаміны пра
родны горад Ільіча, бацькаўшчыну сла-
вутага сына чалавецтва.

Штогод на радзіму Леніна прызджа-
юць тысячы турыстаў з Беларусі—рабо-
чых і калгаснікаў, прадстаўнікоў навукі
і культуры, студэнтаў і школьнікаў. З
вялікай цікавасцю знаёмяцца яны з
кватэрай-музеем у доме, дзе Ульянавы
жылі з 1871 па 1875 год, з экспазіцыяй
філіяла Цэнтральнага музея У. І. Леніна,
з будынкамі і гістарычнымі помнікамі,
што складаюць адзіны ансамбль веліч-
най архітэктурнай Ленініяны. Іх вы і
бачыце на гэтых здымках.

У. ФРЭЙДЗІН
Фота аўтара.

ЁСЦЬ БЕЛАРУСКІ

Інтэрв'ю: „Работніца і сялянка“ — дырэктар Аршанскага льнокамбіната У. П. Лахцін

«Работніца і сялянка». Уладзімір Пятровіч, наш часопіс у свой час паведамляў чытачам аб ходзе будаўніцтва трэцяй чаргі Аршанскага льнокамбіната, гэтай важнейшай будоўлі рэспублікі, якая ўвайшла ў Дырэктывы XXIV з'езда КПСС па пяцігадоваму плану развіцця народнай гаспадаркі краіны. Мы ўсе з нецярплівасцю «зацікаўленых асоб» чакалі, калі можна будзе павіншаваць аршанскіх тэкстыльшчыкаў з радаснай падзеяй. І вось — трэцяя чарга ўвайшла ў строй! Дазвольце сёння павіншаваць вас і ўвесць ваш шматтысячны калектыў ад імя жанчын нашай рэспублікі.

У. П. Лахцін. Дзякую таксама ад імя ўсяго калектыву. Сапраўды, гэта вельмі радасная падзея. Тым больш, што трэцяя чарга камбіната ўвайшла ў строй датэрмінова, амаль на цэлы год раней задуманага па плану. Вы былі ў нсвым будынку трэцяй чаргі? Спадабалася? Кажце, нельга не захапляцца... Дык вось, скажыце вашым чытачам: трэцюю чаргу Аршанскага льнокамбіната будавала не толькі ўся рэспубліка, будавала ўся краіна. І такой увагай, і такімі клопатамі ўрада была акружана наша новабудоўля, што ўсе мы, і падрадчык і заказчык — будаўнікі і кожны працаўнік камбіната асабіста адчувалі вялікую адказнасць за лёс будоўлі.

Найлепшае айчыннае і імпартнае тэкстыльнае абсталяванне дала нам краіна. Бесчаўночныя ткацкія станкі — яшчэ рэдкая з'ява на тэкстыльных прадпрыем-

ствах. Іх прыслаў нам Новасібірск. Магутныя льночасальныя машыны — вы ведаеце, якім цяжкім, марудным быў гэты працэс апрацоўкі льну — былі закуплены за мяжой. Усё самае лепшае, самае дасканалое было шчодрой рукою дадзена нам — ад магутных кандыцыянераў, каб паветра ў цэхах было заўсёды чыстае, да абліцовачных плітак. Працаваць на такім прадпрыемстве вельмі прыемна, спытайцеся ў любой работніцы. І...

«Работніца і сялянка». На шчодрасць заўсёды хочацца адказаць яшчэ большай шчодрасцю?

У. П. Лахцін. Гэта я і хацеў сказаць. Але перш... Што такое «трэцяя чарга», якія ў яе задачы, функцыі, урэшце, якая яе вага ў народнай гаспадарцы краіны? Пачнем крыху здалёк. Лёняныя тканіны, якія вядомы сёння вам, нашым спажыўцам, — просціны, сурвэткі, нават палатно, з якога вы шыеце сукенкі, касцюмы, мужчынскія кашулі, маюць нумар пражы 12. Чым вышэйшы нумар, тым танчэйшы, больш далікатны выраб. Вось перад вамі першыя ўзоры тканіны, атрыманыя на «трэцяй чарзе». Нумары іх пражы — 42, 43... Бачыце, якая розніца! А яна будзе ўсё больш і больш істотная, мы будзем падымацца з дня ў дзень да самых высокіх нумароў, да самай танюткай і далікатнай тканіны. Мы — першае і адзінае прадпрыемства ў краіне, якое павінна даць савецкім людзям выдатную тканіну — батыст. 710 тон пражы, 2 мільёны

800 тысяч метраў высакаякаснага батысту за год павінен па праектнай магутнасці паставіць наш камбінат ужо на першым этапе. Прызначэнне гэтай тканіны? Жаночая бялізна і сукенкі, мужчынскія кашулі і многае, многае іншае. Думаю, што перад жанчынамі няма патрэбы асабліва распісваць усе перавагі і вартасці батысту. Будзьце ўпэўнены, умомант ацэняць і разбіраюцца, што да чаго!

«Работніца і сялянка». Значыць, першыя ўзоры новай тканіны, нават першыя партыі яе ўжо адпраўлены па сваіх адрасах. Скажыце, калі ласка, Уладзімір Пятровіч: усё новае, як вядома, нараджаецца калі не ў пакутах, то ўсё ж з вялікім намаганнем і творчых і вытворчых сіл калектыву. Каго вы хацелі б сёння, як кіраўнік камбіната, адзначыць, чые імёны назваць у сувязі са здабытай перамогай? Гэта не занадта гучна сказаць — перамога?

У. П. Лахцін. Тут няма перабольшання. Перамога ёсць, і калектыў ужо сёння мае права ганарыцца. Хаця спраў нявырашаных шмат, праблем і клопатаў хапае. І ўсё ж батыст ёсць! Значыць і сапраўды можна назваць прозвішчы многіх і многіх людзей, якія ўдыхнулі сваю душу ў новае дзецішча нашага камбіната. Вось толькі з каго пачаць... Творчасць і намаганні ўсяго калектыву не лёгка абмежаваць нейкімі рамкамі. Шаноўныя ў нас людзі і ткачы, і прадзільшчыцы, і стужачніцы, і льночасальшчы-

Любіць сваю прафесію, вельмі ганарыцца ёю прадзільшчыца Ніна Чарневіч.

Тры ткачыхі, тры «зоркі» трэцяй чаргі камбіната—Наталля Лайла, Марыя Пратасева, Лідзія Шмугурова.

Валя Ліндзер—стужачніца. Пераможца спаборніцтва ў сваёй прафесіі.

Фота У. Вяхоткі.

БАТЫСТ

цы, і майстры, і начальнікі вытворчасці—усе ўнеслі свой уклад у нараджэнне батысту. Вось ткачыхі, напрыклад. Першымі асвоілі новую прадукцыю Лідзія Шмугурова, Наталля Лайла, Марыя Пратасева, Зінаіда Бірукова. Іх па праву можна назваць першапраходцамі. Не думайце, што так проста было перавесці ткацкія машыны на новую тэхналогію і прывычаіцца да яе. Колькі было клопатаў і трывог! І таму лепшым з лепшых майстроў ткацкай справы была даручана першая партыя батысту.

У прадзільшчыц, стужачніц і льночасальшчыц таксама былі свае цяжкасці, ды яшчэ якія. З усімі перашкодамі выдатна справіліся нашы ўмеліцы Ніна Чарневіч, Валя Ліндзер, Ганна Чабатарова, Вольга Яроменка, Тамара Філіпенка і многія, многія іншыя.

Хочацца назваць некалькі прозвішчаў камандзіраў, калі так можна сказаць, новай вытворчасці. Вось зусім яшчэ малады майстар цэха Валянціна Беляшова. Нядаўна ў нас працуе, але з цікавасцю, з агеньчыкам узялася за справу. Або памочнік майстра Іван Ягоравіч Тарасевіч. Першы станок па батысту наладзіў і атрымаў на ім першыя ўзоры менавіта ён. Яшчэ можна было б назваць многіх, многіх людзей. Скажыце адно сваім чытачам: на Аршанскім ільнокамбінаце штогадзінна, штодзённа сотні, дзесяткі людзей упарта працуюць, шукаюць новае, думваюць і клапоцяцца, каб наш батыст славіў рукі беларускіх май-

строў. Што яшчэ цікавіць «Работніцу і сялянку»?

«Работніца і сялянка». Як заўсёды—жанчыны. Іх праца, быт, адпачынак. Калектыв у вас пераважна жаночы?

У. П. Лахцін. І вельмі «пераважна». Некалькі тысяч жанчын працуюць на камбінаце. Прадбачу ваша наступнае пытанне: што робіць камбінат, каб жанчынам у нас і працавалася і жылося з кожным днём усё лепш?

Вернемся ў цэхі трэцяй чаргі. Я так лічу: самае лепшае сведчанне клопатаў аб працоўным чалавеку—гэта ўмовы яго працы. Чыста, светла, прасторна ў цэхах трэцяй чаргі, усё тут механізавана і аўтаматызавана, да мінімуму зведзена ручная праца.

Гэтага нельга сказаць пра першую і другую чаргу. У старых будынінах нялёгка стварыць такія ідэальныя, я б сказаў, умовы. Але стараемся многае змяніць і там. Праводзім рэканструкцыю тэхналагічнага абсталявання, будзе больш прасторна ў цэхах, змянілі электраправодку, ад падлогі да столі абліцоўваем сцены пліткамі. Дзейнічаюць тры кандыцыянеры магутнасцю 500 тысяч кубаў паветра ў гадзіну, хутка будуць уведзены чатыры новыя камеры.

І яшчэ навіна: хутка закончым цэнтральную сталовую камбіната, вось яе праект. Трыста чалавек адначасова змогуць тут сесці за сталы. Так вырашыцца адна з нашых сур'ёзных праблем. Думаю, што нашы жанчыны ў час працы

могуць быць спакойнымі за сваіх дзяцей—кожная маці мае магчымасць уладкаваць сваё дзіця ў яслі ці садзік, а для старэйшых ёсць у нашым рабочым пасёлку выдатны Палац піянераў. Многае маюць аршанскія тэкстыльшчыкі і іх сем'і: і Палац культуры, і прафілакторый, і піянерскія лагеры, і нават свой басейн. Праблему інтэрнатаў мы таксама вырашылі паспяхова. Думаю, што ў рэспубліцы ведаюць пра наш вопыт—пабудава-лі мы адзін інтэрнат па тыпу шматкватэрнага дома, умовы жыцця тут выдатныя.

Я хацеў бы прывесці такія лічбы, думаю, яны пасвойму паказальныя. Сёлета 236 чалавек з камбіната атрымліваюць пущёўкі ў санаторыі, 419—у дамы адпачынку, 180—турысцкія пущёўкі па краіне і 35—за яе межы.

А нашы дзіцячыя паліклініка, стацыянар і кансультацыя, пабудаваныя нядаўна па лепшаму праекту! Хіба ўсё гэта не дзеля жанчын, іх дабрабыту і спакою зроблена? У планах нашых яшчэ многае, многае. І першая задача—поўнасцю ліквідаваць праблему жылля.

Паспяховая работа трэцяй чаргі камбіната непарыўна звязана з далейшым паляпшэннем матэрыяльных, бытавых і культурных умоў нашага жыцця.

«Работніца і сялянка». Дзякуем вам, Уладзімір Пятровіч, за гутарку, за вашу ўвагу да часопіса. Дазвольце пажадаць калектыву поспехаў і яшчэ раз поспехаў! Мы любім аршанскі лён, глыбока паважаем яго стваральнікаў і чакаем ад іх прыемных для кожнай жанчыны аб-

Уладзімір Пятровіч Лахцін.

ФЛАГІ НАД КРАНАМІ

Быль

Я накіраваўся ў Азершчыну, што каля Рэчыцы. Трэба было пабачыць Таццяну Іванаўну Краўчанка, майстра жалезабетоннага цэха Рэчыцкага будаўніча-монтажнага ўпраўлення меліярацыі. Знайшоў яе без асаблівай цяжкасці, і размова была вельмі цікавая.

Развітваючыся з гэтым п'явучым сяслом, што славуе харама Таццяны Лапацінай, няспешна абышоў пасёлак меліяратараў, яго новенькія, у зеляніне, дамы. Вуліца пасёлка ўкліняецца ў сасновы лясок — чысты, дагледжаны. Пасёлак прыгожы ў любую пару года.

Вакол Азершчыны — лясы і лясы. Побач ціхая рэчка Ведрыч. Да Дняпра таксама рукой падаць.

Любуючыся гэтай зямлёй, я здаецца, канчаткова зразумеў, чаму іменна тут так густа нараджаюцца песенныя людзі, адкуль тут столькі талентаў. Мусіць, ад блізкасці Дняпра, ад сузірання яго песенных вод, ад рэчкі Ведрыч, ад тутэйшых прыгажунёў-лясоў. Чалавек бачыць усё гэта, і яму хочацца спяваць...

Вядома, хор Лапацінай ніяк не мог увабраць у сябе ўсе тутэйшыя таленты. Добра, задушэна спяваюць і сяброўкі Таццяны Іванаўны Краўчанка, калі збіраюцца часам ці то за святочным сталом, ці то з якой нагоды.

Спяваюць яны добра, а працуюць яшчэ лепш.

Пра іх, дваццаць шэсць работнікаў «жалезабетоннага» цэха, пра іх брыгаду камуністычнай працы мне і хочацца сказаць.

Цэх жалезабетонных канструкцый — самы прыкметны будынак у пасёлку меліяратараў. І не таму, што ён высокі, а перш за ўсё таму, што ад яго работы залежыць задача ў эксплуатацыю шмат якіх аб'ектаў, раскіданых ад Лоева да Васілевіч.

Ад яго залежыць многае: ці своєчасова апрацуецца ў бетон небяспечныя ўчасткі магістральных каналаў, ці ўзнімуцца над імі жалезабетонныя масты, ці своєчасова ўступяць у строй водаразмеркавальныя вузлы меліярацыйных сістэм. І не толькі Рэчыцкага ўпраўлення меліярацыі. Гэта самы магутны цэх жалезабетонных канструкцый у Гомельскім трэсце меліярацыі. Яго магутнасць — 2200 кубаметраў прадукцыі ў год!

Цэлая гара жалезабетону.

А дваццаці шасці парам работных рук, аказваецца, і гэтай

гары мала. Не было яшчэ такога года, каб не перавыконвалі план. Ужо не першы год на страле вежавага крана разваецца чырвоны флаг. Флаг у гонар сапраўды камуністычнай працы маленькага, але слаўнага, вельмі зладжанага калектыву.

Што ні кажы, прыемна, калі чырвоны флаг узняты ў твой гонар. Прыемна, калі над уваходам у цэх палаюць словы: цэх камуністычнай працы.

Прыемна і брыгадзіру і лепшым работнікам — Валянціне Іванаўне Серак, Лідзіі Мяфодзьеўне Маёравай, Надзеі Іванаўне Ісаенка і іншым членам гэтага працавітага калектыву.

Размаўляем з Таццянай Іванаўнай пра жыццё-быццё, пра работу. Пытаю: як склаўся такі ўдалы калектыў?

У яе вачах успыхваюць агеньчыкі:

— Як бачыце, дружна жывем... Ну, не без закавычак, хіба мала што бывае. І ўсё ж... Кожны характар трэба ведаць, потым падыход да яго, адпаведна. Павага ўзаемная павінна быць. Нейкае шостае пачуццё з'явілася ці што. Разумеецца, працуе, працуе матор — і раптам нейкі ледзь чутны пабочны гук. Не пачуеш своєчасова — аварыя!

Памаўчала, збіраючыся з думкамі.

— А яшчэ заўсёды трэба памятаць, што ўлада дадзена начальніку, які ты ні ёсць, не для страху, а для карысці справы.

Зноў памаўчала.

— І яшчэ — вопыт. Гадоў дзесяць, як усе разам працуем. Няма, як кажуць, солі з'едзена. Усе адзін у аднаго кожны дзень на вачах. Ну, а калі хто не ў нагу пачне ступаць — тут ужо не крыўдуй, усё ў вочы скажуць. Так яно лепей, па-чалавечаму...

Пакой майстра тут жа, у цэху, бакавушка. Цёпла, нават горача. Сюды можна забегчы на пару хвілін, пагаварыць пра свае справы з майстрам, пагрэцца, калі ў цэху холадна.

Вытворчасць — побач, за парогам: краны, прапарачныя камеры, бетонаяшалкі. Пасёлак таксама побач. Дзве-тры хвіліны хады — і ты ўжо дома. Вельмі зручна.

Але звычайна ў рабочы час бакавушка пустуе. Цесна ў ёй бывае толькі раз у месяц, калі Таццяна Іванаўна запрашае ўсіх на «Дзень майстра».

Праўду кажучы, гэты дзень названы так для формы. Па сутнасці гэта ні што іншае, як

вытворча-псіхалагічная нарада: падводзяцца вынікі працы за месяц, майстар абнаrodуе заданне калектыву цэха на чарговы месяц, адказвае на пытанні. Разбіраюцца памылкі, а калі трэба, то і «персанальныя» справы.

Наколькі я зразумеў, гэты «дзень» — вельмі істотнае звязана ў сістэме згуртавання і выхавання калектыву. Выхавання самым дзейсным спосабам — грамадскай думкай.

Цэх носіць назву камуністычнага, але некалькі яго членаў звання гэтага пакуль не ўдастоіліся. Каб атрымаць чырвоную кніжачку — пасведчанне ўдарніка камуністычнай працы, мала яшчэ добра працаваць, трэба быць і прыкладам у быту, у выхаванні дзяцей.

У Таццяны Іванаўны трое сыноў. Старэйшы ў сёмым, меншы толькі яшчэ рыхтуецца пераступіць школьны парог. Словам, і радасцей і клопатаў хапае. А яна яшчэ старшыня савета садзеяння сям'і і школы, дэпутат сельскага Савета. Вельмі тонкія, душэўныя абавязкі і вельмі адказныя.

— Калі здарыцца ў вытворчасці брак, — сказала яна, — гэта непрыемна. Але можна выправіць. А калі ў выхаванні дзяцей?

Як было, скажыце, не пайсці да Ларысы Кузьмёнак і не пагаварыць з ёй як маці з маці, нарэшце, як старшыня савета садзеяння сям'і і школы, пра яе сына? Сын ужо ў дзевятым, а ходзіць як беспрытульны. Не вельмі ветліва сустрэла Ларыса, але задумалася.

— Ну і чым закончылася гэтая гісторыя? — спытаў я.

— Больш мне да яе хадзіць не давялося.

Вясной, калі разальюцца Дняпр і сотні палескіх рэк і рачулак, у меліяратараў настае кароткая перадышка.

А ў цэху Таццяны Іванаўны ў гэты час — гарачая пара. Як крыху падсохнуць палескія дарогі — толькі паспявай грузіць на машыны бетонныя пліты, водазліўныя латкі, трубы. Іх чакаюць на аб'ектах пад Лоевам, Хойнікамі, Васілевічамі, Гомелем...

Міне яшчэ адзін год — і яшчэ больш дзвюх тысяч кубаметраў жалезабетону, выпрацаванага спрытнымі рукамі жанчын з цэха камуністычнай працы, шчыльна лягуць у палескую зямлю. Лягуць, каб надзейнай сцяной абараніць новыя хлебныя палі і лугі.

В. ВІКТАРАУ

Рэчыцкі раён.

МАЛЕНЬКУЮ школьную булачку, нібы шайбу, хлапчукі ганялі па класу. Толькі шайба была не чорная, а жоўценькая, з румянай скарыначкай.

— Бі! Сюды! Ур-ра! Гол! — крычалі яны.

Званка ніхто не чуў. Ніхто не заўважыў, як увайшла настаўніца. І толькі тады, калі скрамсаная булачка стукнулася аб нагу Ніны Іванаўны, хлапчукі, як тыя вераб'і, разляцеліся па сваіх месцах.

Ніна Іванаўна зусім сівая і старэнькая. Твар у зморшчынках. Яна зірнула на булачку, што ляжала ля ног, і падняла вочы на прыціхлы клас. На яе глядзелі сорок дзяцей. І раптам адбылося нешта неверагоднае: настаўніца паволі нагнулася, каб падняць запыленую булачку, якую яны толькі што шпурлялі нагамі па класу.

Цяжка настаўніцы згінацца да самай падлогі. Кожнаму з дзяцей хацелася кінуцца на дапамогу. Але яны адчувалі сябе вінаватымі, і ніхто не адважыўся зварахнуцца. А Ніна Іванаўна нагіналася, і вось, нарэшце, яе пальцы крануліся булачкі.

Клас з палёгкай уздыхнуў. Усе чакалі, што будзе далей. Глядзелі ў вочы настаўніцы. Але цяпер у іх былі горыч і дакор.

— Хіба гэтак можна, дзеці? — з болей у голасе сказала Ніна Іванаўна. — Гэта ж хлеб...

— Мы хлопчыкам казалі, а яны не паслухалі. Гэта ўсё Віцька Каралькоў... Яны і ў сталоўцы хлебам кідаліся, — паскардзілася Маруся Маслава, бялявая тоненькая дзяўчынка.

— Ну і што! — задзірыста запярэчыў Віця. — Булачка пяць капеек, а шайба цэлы рубель каш-

ЦАНА

туе. За яе такіх дваццаць булачак купіш.

Дзеці зашумелі.

— Пяць капеек... Дваццаць булачак за адну шайбу, — машынальна паўтарыла настаўніца.

Яна паволі апусцілася на крэсла, на хвіліну задумалася і быццам яшчэ больш пастарэла.

— Не, цана хлеба іншая, — у роздуме прагаварыла настаўніца.

У класе зноў стала ціха. І Ніна Іванаўна ўпершыню за многія гады сваёй работы ў школе не пачала звычайны ўрок. Яна сядзела за сталом і гаварыла павольна, быццам выбіралася і ўзважвала самыя неабходныя, дакладныя словы.

— ...Было даўно, у вайну. Фашысты акружылі горад Ленінград, днём і ноччу абстрэльвалі і бамбілі яго. У горадзе не хапала паліва, металу, зброі, боепрыпасаў...

Але больш за ўсё не хапала хлеба. Яго атрымлівалі па картках. А норма ўсё меншала. Сто дваццаць грамаў, маленькі кавалачак на цэлыя суткі... Як хацелася есці! А зімой яшчэ холад. Голад і холад. Людзі слабелі і падалі на вуліцы, ля станкоў, у сябе дома.

...Аднойчы здарылася страшнае. У цэху мама ўбачыла сына. Ён бег без паліто і шапкі.

— Мамачка, нашага татку забілі! — закрычаў ён, кідаючыся да маці. У руцэ яго была заціснутая пахавальная...

Ніна Іванаўна замоўкла, нізка схіліўшыся над сталом.

«Не трэба, не трэба!» — у думках загадвала яна сабе, але дзве слязінкі затрапяталі на павейках і скаціліся на стол.

...Яны праплакалі ўсю ноч, а раніцой у хлопчыка пачалася гарачка.

— Мамачка, — гаварыў ён у трызненні, — глядзі, колькі многа ў нас хлеба!.. Ты еш, еш, а то памрэш з голаду, як цётка ў пад'ездзе...

А пасля закідаўся, закрываў:

— Фашысты хапаюць наш хлеб! Кідай у іх гранаты, у цябе многа гранат... Пакліч тату з самалётам, няхай пастрэляе

ры — як лёд. Ужо даўно не працавала гарадское ацяпленне, не было і электрычнасці. Спалі ў паліто і валёнках, цесна прытуліўшыся адзін да аднаго.

Але больш за ўсё іх мучыў голад, не даваў спакою нават у сне. Ад двух маленькіх кавалачкаў хлеба маці з сынам адшчыпвалі па крошцы, і кожная раставала ў роце, як цукар.

Хлопчык часам пытаўся ў маці:

— Скажы, мамачка, а было калі раней, ну, да вайны, што мы з табой елі хлеба колькі хацелі? Было ж гэтак, праўда?

— Вядома, сыноч, было. Хіба не памятаеш? Вось нашы пагоняць фашыстаў, і мы зноў пачнем жыць добра.

— Добра-а... — засынаючы, ціха ўсміхаўся сын.

...Аднойчы здарылася страшнае. У цэху мама ўбачыла сына. Ён бег без паліто і шапкі.

— Мамачка, нашага татку забілі! — закрычаў ён, кідаючыся да маці. У руцэ яго была заціснутая пахавальная...

Ніна Іванаўна замоўкла, нізка схіліўшыся над сталом.

«Не трэба, не трэба!» — у думках загадвала яна сабе, але дзве слязінкі затрапяталі на павейках і скаціліся на стол.

...Яны праплакалі ўсю ноч, а раніцой у хлопчыка пачалася гарачка.

— Мамачка, — гаварыў ён у трызненні, — глядзі, колькі многа ў нас хлеба!.. Ты еш, еш, а то памрэш з голаду, як цётка ў пад'ездзе...

А пасля закідаўся, закрываў:

— Фашысты хапаюць наш хлеб! Кідай у іх гранаты, у цябе многа гранат... Пакліч тату з самалётам, няхай пастрэляе

Мал. Ю. Пучынскага.

фашыстаў усіх да аднаго... Мамачка! Мама...

Усё, што хавалася і стрымлівалася ў душы настаўніцы на працягу многіх гадоў, раптам прарвалася, вылілася цераз край...

— Даруйце мне, дзеці. Даруйце, — закрыўшы твар далонямі, сказала Ніна Іванаўна.

А дзеці — хлопчыкі і дзяўчынкі — сядзелі нібы ў здранцвенні. На вачах блішчэлі слёзы, іх ніхто не выціраў. І ўсе маўчалі.

— Як звалі таго хлопчыка? — спытала Галя Міронава, самая ціхая дзяўчынка ў класе.

— Яго звалі Сашам.

— І ён паправіўся, вы здаравеў?

— Н-не...

Па твары настаўніцы зноў прабеглі слязінкі.

— Саша — ваш сын? — раптам выгукнула Галя, і ўвесь клас уздрыгнуў.

Дзіцячыя вочы, даверлівыя і чыстыя, здавалася, глядзелі ў самую глыбіню душы. У гэтых вачах было нешта далёкае і роднае, Сашава...

— Так... мой сын, Сашачка...

Ніна Іванаўна адышла ад акна, пачакала, пакуль змоўкне гул самалёта, які пралятаў над школай, і пачала раскадваць далей.

— Хутка мяне адпра-

вілі ў глыбокі тыл. Жыла я ў вёсцы, вучыла дзяцей. Мы часта дапамагалі калгасу. Аднойчы пасля жніва збіралі каласы. Працавалі да змроку. На такую сустрэў нас старшыня калгаса, былы франтавік, увесь паранены, без рукі. Левай рукой пашамацеў у мяшку з каласамі і сказаў:

— Харошыя вы рабыты, сапраўдныя дзеці франтавікоў! Гэты сабраны вамі па каласку хлеб мы здадзім дзяржаве звыш плана, для фронту.

— Мы стаялі і ганарыліся пахвалою героя-франтавіка. — Настаўніца ўпершыню за ўрок усмінулася. Гэтая мацярынская ўсмішка як сонца асвятліла твары дзяцей. І ўсім ім зрабілася радасна і лёгка, быццам іх саміх пахваліў франтавік-старшыня.

— Ай-я-яй, вось і ўрок канчаецца, — зірнуўшы на гадзіннік, схамянулася настаўніца. — А я думала, што сачыненне напішам, сшыткі вось прынесла...

— Мы дома напішам! Вы толькі тэму скажыце, — загаварылі школьнікі.

— Я меркавала... але мы напішам на іншую тэму. Няхай ваша сачыненне называецца «Цана хлеба».

Ф. СЯРГЕЕУ

—В АМ, можна сказаць, не пашанцавала, — усміхнулася старшая медсястра дзіцячага сада Ала Паўлаўна Магер. — Я тут працую толькі з лістапада мінулага года. Так што многія льготы, прадугледжаныя для работніц вытворчага аб'яднання па птушкагадоўлі, выкарыстаць яшчэ не паспела. Хоць... — яна на хвілінку задумалася, — хоць некаторыя з іх ужо адчула. Мой трохгадовы сын наведвае садзік, і я плачу за яго толькі пяць рублёў у месяц.

А ўсё-такі мне пашанцавала. Інтэрв'ю з «нетыповым» па працоўнаму стажу работнікам дзіцячага сада нават дапамагло яшчэ больш адчуць, як клапатліва адносяцца ў Мінскім вытворчым аб'яднанні па птушкагадоўлі да жанчыны-працаўніцы, які глыбокі сэнс укладваюць у словы — «жанчына-працаўніца». Ёй імкнуцца стварыць добрыя ўмовы на вытворчасці, яна карыстаецца пэўнымі льготамі: палавінная плата за ўтрыманне дзіцяці ў садзіку і яслях (калі і бацька і маці працуюць у аб'яднанні, то дзеці наведваюць сад і яслі бясплатна); што-месячная грашовая дапамога пасля дэкрэтнага водпуску, пакуль дзіцяці не споўніцца год: 50 рублёў, калі і бацька і маці працуюць на адным прадпрыемстве, і 25 рублёў — калі жанчына працуе адна; льготнае харчаванне (снеданне, абед і вячэра ў фабрычнай сталовай каштуюць 15 капеек, рубель даплачвае аб'яднанне). Жанчына можа паслаць за 11 рублёў 50 капеек дзіця ў свой піянерскі лагер «Брыганціна». Ужо не кажу пра абавязковую трынаццатую зарплату, пра заахвочванне за перавыкананне сацыялістычных абавязанстваў.

Вось што мела на ўвазе Ала Паўлаўна Магер, калі гаварыла пра льготы, якія яшчэ не паспела выкарыстаць. Але дзвюма з іх яна ўжо карыстаецца; плоціць за ўтрыманне дзіцяці палавіну той сумы, якую плаціла раней, калі працавала на іншым месцы, харчуецца за 4 рублі ў месяц.

Аднак усё гэта — факты, якія ляжаць на паверхні. Больш цікавіць іншае: якія сацыяльныя, маральныя, псіхалагічныя з'явы за імі стаяць?

Дадатковыя льготы, якія атрымліваюць работніцы таго ці іншага прадпрыемства, магчымы толькі тады, калі прадпрыемства працуе рэнтабельна, высокая прадукцыйна. Але хіба нам усё роўна, якой цаной дасягаецца высокая прадукцыйнасць працы? Як працуе жанчына — «на знос» або з творчым уздымам, у якім чэрпае для сябе новыя сілы?

Пытанні гэтыя не выпадкова робяцца аб'ектам самага пільнага вывучэння сацыёлагаў і псіхалагаў. І не толькі іх. Калі ў 1969 годзе Леанід Шаплыка, тады яшчэ эканаміст птушкафабрыкі імя Крупскай (цяпер галоўны эканаміст вытворчага аб'яднання па птушкагадоўлі), прыехаў у Маскву на эканамічную канферэнцыю, гэтыя пытанні абмяркоўваліся там з усёй вострыяй. Вось працуе на прадпрыемстве маладая маці. Жыве з мужам на прыватнай кватэры, свайго першынца аддала ў яслі. Раніцай дзіця не хоча ўставаць, ахрыпла ад плачу. Напэўна, зноў захварэла... Трывога не пакідае маладую маці цэлы дзень. І хоць яна выконвае сваю працу, але робіць яе хутчэй механічна, чым свядома. Думкі заняты іншымі клопатамі, яна нецярпліва чакае канца змены, каб хутчэй пабегчы за браць дзіця.

А бясконцыя «бюлетэні» і «даведкі»,

па якіх яна вымушана сядзець дома? Колькі каштуюць яны ёй, прадпрыемству? Хіба не выгадней будзе прадпрыемству як бы загадзя аплаціць усе гэтыя выдаткі ў разліку на будучую самаакупнасць затрат?

Спрэчна? Напэўна. Непрывычна? Так. І ўсё ж, калі Л. Шаплыка, вярнуўшыся з Масквы, падзяліўся сваімі ўражаннямі з дырэктарам птушкафабрыкі імя Крупскай Канстанцінам Мікалаевічам Дубоўскім (цяпер генеральным дырэктарам усяго вытворчага аб'яднання), той адразу ўхапіўся за гэтую думку. Птушкафабрыка з 1 ліпеня 1969 года перайшла на поўны гаспадарчы разлік. З'явіўся фонд эканамічнага стымулявання і ў канчатковым выніку вось гэты дакумент: «Выкарыстанне фонда матэрыяльнага заахвочвання на Мінскай птушкафабрыцы імя Крупскай у 1970 годзе». А ў ім радкі: «Для паляпшэння становішча жанчын устанавіць, пачынаючы з 1 студзеня 1970 года, выплату дапамог пасля дэкрэтнага водпуску да дасягнення дзіцем аднаго года. Пры атрыманні дапамог не абавязкова, каб маці была дома, пры жаданні яна можа працаваць на птушкафабрыцы». Цяпер гэтае палажэнне распаўсюджана на работніц усяго вытворчага аб'яднання (аб'яднанне ўзнікла ў жніўні 1971 года. Апрача птушкафабрыкі імя Крупскай, у яго ўваходзяць першая Мінская птушкафабрыка, птушкафабрыка «Дубаўляны», племрэпрадуктар «Камсамалец»).

У 1970 годзе выплаты жанчынам на дзяцей склалі каля трох тысяч рублёў, у 1971-м — 4,5 тысячы, у 1972 — 9 тысяч 800 рублёў. Ці не накладныя для прадпрыемства такія выдаткі?

— Даход вытворчага аб'яднання — 7 мільёнаў 700 тысяч рублёў, — гаворыць галоўны эканаміст Л. Шаплыка. — Так што сумы выплат для нас, можна сказаць, невялікія. Затое абарачваюцца яны куды большымі выгадамі. Якімі? Расце прывязанасць да прадпрыемства, рэзка памяншаецца цяжучасць кадраў (у мінулым годзе па аб'яднанню зволіліся 42 чалавекі, галоўным чынам тыя, што атрымалі кватэру ў іншым мікрараёне); павышаецца прадукцыйнасць працы (за восьмью пяцігодку толькі на птушкафабрыцы імя Крупскай выпуск прадукцыі павялічыўся ў 3,5 раза, прыбытак — у 27 разоў); узнікаюць сямейныя звенні, калі жонка — птушніца і муж — птушкавод-механізатар імкнуцца працаваць разам, у адным цэху... А ў цэлым усё гэта вядзе да стварэння таго сацыяльнага клімату ў калектыве, калі людзі працуюць з добрым настроем, рытмічна, без зрываў, калі адносіны з прадпрыемствам грунтуюцца на ўзаемным абавязанстве: «Прадпрыемства — мне, я — прадпрыемству...»

Гэты асаблівы клімат калектыву пачынаеш адчуваць, калі ўваходзіш на тэрыторыю фабрыкі імя Крупскай — галаўнога прадпрыемства вытворчага аб'яднання. Гэты сапраўдны прамысловы гарадок улетку ўвесь у зеляніне. У цэхах фабрыкі дзелавы дакладны рытм задаецца з самай раніцы. Большая частка работніц жыве непадалёку (за апошнія шэсць гадоў птушкафабрыка пабудавала тры дамы, хутка будзе закладзен фундамент новага, высотнага), тут жа і інтэрнат для дзяўчат і хлопцаў. У ім заўсёды ёсць свабодныя месцы.

Дзіцячы сад і яслі — таксама побач з птушкафабрыкай. Не трэба вельмі рана

Па працы і дабрабыт. Выдатна працуе лепшая птушніца фабрыкі, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР Вера Іосіфаўна Захарэўская.

— Прыемнага апетыту, маленькія!

У шчаслівай маці і дзеці шчаслівыя! На здымку: птушніца Алена Соніч і яе трохгадовы Дзіма і трохмесячны Саша.

Фота У. Вя хоткі.

ПЛЮС,
ПЛЮС,
ПЛЮС...

будзіць дзіця, бегчы з ім, сонным, на аўтобусны прыпынак, нерваючыся, уціскацца ў бітком набітую машыну. Звычайна жанчынам, якім далёка вазіць дзяцей у яслі, няма часу паесці — не паспяваюць. Тут, на птушкафабрыцы, загадзя, да пачатку змены, работніца можа добра і смачна паснедаць... за пяць капеек, а пасля работы купіць у ларку па льготнай цане прадукцыю птушкафабрыкі. Так што яшчэ адзін клопат спадае з жаночых плячэй.

У сталовай па-хатняму ўтульна. Яна больш нагадвае арыгінальнае кафэ: шмат святла, зеляніна, акварыумы. Усё тут радуе, спрыяе добрай настрою. Тут ніколі не пачуеш грубага слова, пануе атмасфера добразычлівасці, ласкавасці, увагі. І, можна сказаць, іменна адсюль работніца пераходзіць у цэхі птушкафабрыкі.

Увайшоўшы ў цэх, вы адразу ўбачыце, як засяроджана і ўважліва працуюць работніцы, як даражаць яны кожнай хвілінай. Разам з сакратаром камітэта камсамола вытворчага аб'яднання па птушкагадоўлі Пятром Кобрусевым я прыйшла ў цэх прамысловага статка птушкафабрыкі, дзе працуюць Марыя і Вечаслаў Ярашонкі. Адказваючы на пытанні, яны увесь час пазіралі на гадзіннік. Міжволі давалася значна ўрэзаць гутарку...

Марыя і Вечаслаў Ярашонкі — адно з тых сямейных звянаў, пра якія гаварыў галоўны эканаміст. Яна — птушніца, ён — слесар. Тры гады працуюць у адным цэху, даглядаюць 20 тысяч курэй-няшак. Калі раней Марыя нічым не вылучалася сярод астатніх птушніц, то ў 1972 годзе стала лепшай птушніцай вытворчага аб'яднання.

«Я ўсе сілы прыкладу, каб наладзіць бесперабойную работу механізмаў, — расказвае Вечаслаў. — Калі разам з жонкай працуеш, не станеш глядзець, хто больш працуе, хто менш. Разам усё робіш. Сямейная справа, адным словам...»

Калі мы выйшлі з цэха, Пётр Кобрусеў зазначыў: «Думаю, што і дома яны не дзеляць работу на «тваю» і «маю»...»

Слушна заўважыў. Тут якраз той выпадак, калі вытворчыя адносіны памагаюць умацоўваць сямейныя сувязі. Бо даўно вядома: тая сям'я моцная, дзе муж і жонка жывуць агульнымі інтарэсамі.

Ці не тут нараджаецца, у сваю чаргу, і тая асаблівая прывязанасць да прадпрыемства, якая характэрна для работніц птушкафабрыкі? Марыя Ярашонак 33 гады, і 17 з іх яна аддала фабрыцы. Які залаты фонд для вытворчага аб'яднання такія людзі, якіх яшчэ новых вяршынь можна дасягнуць, дзякуючы ім!

Адна толькі Марыя Ярашонак сабрала летась амаль 4 мільёны яек. Вось чым наглядна абарачваюцца затраты на дадатковыя льготы для работніц.

Асаблівыя клопаты вытворчае аб'яднанне па-ранейшаму аддае дзецям. Каб палепшыць харчаванне ў дзіцячым садзе, яслях і піянерскім лагеры «Брыганціна», выдзелена дадаткова 6 тысяч 400 рублёў. Не так даўно здалі ў эксплуатацыю новы дзіцячы садзік, туды ходзіць пяцігадовы сын Марыі Ярашонак (бесплатна!). Рэканструіруецца будынак ясляў, пашыраецца піянерскі лагер.

У сацыяльным плане развіцця вытворчага аб'яднання па птушкагадоўлі ёсць такі запіс: «Укараненне ў піянерскім лагеры «Брыганціна» форм і метадаў піянерскага лагера «Артэк». У «Артэк» ездзіў пасланец «Брыганціны». І ўжо

сёлета Мінскі раённы Дом піянераў створыць у піянерскім лагеры сем гуртоў і секцый. У «Брыганціне» ўводзіцца для дзяцей адзіная бясплатная форма. Напэўна, у ёй захоча «пафарсіць» і старэйшы сын Ярашонкаў — пяцікласнік...

Клопат пра чалавека, яго здароўе, настрой быў і заўсёды будзе адной з самых прыкметных рыс савецкай рэчаіснасці. І тое, што робяць у Мінскім вытворчым аб'яднанні па птушкагадоўлі для жанчыны-працаўніцы, — яшчэ адно пацвярджэнне гэтаму. «Каб людзі добра працавалі, — кажа генеральны дырэктар аб'яднання Канстанцін Мікалаевіч Дубоўскі, — трэба стварыць для іх умовы».

Ужо адно тое, што жанчына, пачаўшы працаваць у аб'яднанні, як бы аўтаматычна атрымлівае поўнае права на ўсе льготы, якімі карыстаецца работніца са стажам, выклікае ў яе псіхалогію цэлы пераварот. Яна міжволі адчуе і свой абавязак перад калектывам, і сваю адказнасць за сумленнае выкананне даручанай справы. Працаваць дрэнна для яе становіцца проста немагчыма. Не дазволіць сумленне. Немагчыма і таму, што прынцып: «Чым лепш працуеш, тым больш атрымаш» стаў тут непахісным.

І яшчэ на адно хацелася б звярнуць увагу. Той факт, што выхаванне дзяцей у Мінскім вытворчым аб'яднанні па птушкагадоўлі лічыцца не менш важнай справай, чым дасягненне вытворчых поспехаў, а людзей, якім яно даручана, таксама, як і вытворчых работніц, акружаюць клопатамі, лішні раз гаворыць пра ўменне гэтага калектыву глядзець у будучыню. І не толькі глядзець. А ўжо сёння па першых прыступках ісці да яе...

Іван КІРЭЙЧЫК

Чаромха

Учора з берагу матрос
Букет чаромхі нам прынёс.
Яна што першы снег была,
Яна ў наш кубрык прынясла
Знаёмы водар, ды такі,
Як дотык матчынай рукі.
Сказаў матрос, таварыш мой:
— Паглянь, цвіце, як пад

Масквой!

За тоўшчай крэйсерай брані
Сябры маўчалі ў цішыні.
Ды вось званкоў трывожных
рой

Рвануў вучэбна-баявой.
Хвіліна — ажылі пасты.
Чаромха ў кубрыку пустым...
Ішлі у мора караблі,
Ішлі, каб хораша цвілі
Заўжды
Пад Брэстам і Масквой
Чаромхі белыя вясной.

Раіса БАРАВІКОВА

* *

Мне сёння прыснілася хата,
У якой мы калісьці жылі.
Там бэзу вясною багата,
Там лётаюць ўлетку чмялі.
Праз сон я ў маленства

глядзела,

У туманны сівы вербалоз.
Я зноў святкавала нядзелю
У зацішку знаёмых бяроз.
Над плотам ўзімаліся сосны,
І стукалі промні ў акно.
Я зноў на ўзмежачак росны
Нясла расццілаць палатно.
За вокнамі стукалі колы,
Зарою палаў далагляд.
І плакала я, бо ніколі
Туды не вярнуся назад.

Валеры ШЫХАНЦОЎ

Матчыныя СЛОВЫ

Ідуць бяссонніцай вясновай
І застываюць у акне.
О словы!
Матчыныя словы
Перапаўняюць зноў мяне.

Яны —
і песня, і паданне,
І немаўляці першы крык.
Яны —
празрыстае святанне
На буйнавелічным Дняпры.

Яны праз годы вандраванняў
Ляцяць, нібыта жураўлі,
І паўстаюць, як рыштаванні
Маіх здзяйсненняў на зямлі.

І радасць весняга сустрэчы
У юначым сэрцы б'ецца зноў.
І ціха-ціха мне на плечы
Кладзецца рэха чуйных слоў.

Аляксандр ДРАКАХРУСТ

1

Пра яе мы ведаем усё. Ці
амаль усё. І як вучылася яна ў
адной з маскоўскіх школ. І як
у спякотны дзень, поўны духа-
ты і трывогі, вырашыла стаць
разведчыцай. І як босымі на-
гамі ішла па глыбокім снезе.
Ішла ў бяссмерце...

Яна ўвекавечана ў мармуры
і бронзе. Пра яе складзены
песні і напісаны паэмы.

Дастаткова сказаць: Зоя Кас-
мадзям'янская — і ў памяці на-
шай адразу ўзнікаюць знаёмы
дзявочы твар з ледзь прыўзня-
тымі, нібы ад здзіўлення, бро-
вамі і вочы, дзіўныя вочы, якія
пазіраюць на свет уважліва і
сур'ёзна.

Такія вочы былі і ў брата
яе — Аляксандра. Такі самы —
прадаўгаваты і далікатны —
авал твару. Такія ж цвёрдыя,
прыгожа акрэсленыя вусны.
І такі лёс — прасты і гераічны.

А калі мы да гэтага часу ве-
даем пра Аляксандра менш,
чым пра Зою, дык таму толькі,
што ў святле яе подзвігу гас-
нуць, застаюцца у ценю нават
самая высокая адвага, самая
беззапаветная храбрасць.

Але ёсць сэрца, якое не ро-
біць адрозненняў паміж Зоюй
і Шурам. Гэта сэрца маці. «Яны
разам раслі, мае дзеці... Яны
любілі адзін аднаго... І яны не
пашкадавалі жыцця свайго...»

Так, для маці, Любоўі Ціма-
фееўны, яны роўныя. І ў жыц-
ці і ў смерці.

Угледзімся ж і мы ў карот-
кае і імклівае, як танкавая
атака, жыццё Аляксандра Кас-
мадзям'янскага. Пастараемца
зразумець, як гэты юнак, амаль
хлопчык, на якога ўпала свят-
ло вялікага подзвігу сястры,
здолеў не толькі цвёрда пайсці
па яе шлядах, але і стаць з ёю
ўпоравень.

Калі Шура прачытаў славыты
нарыс Пятра Лідава, калі ён
убачыў у газеце знаёмыя, тра-
гічна прыгожыя рысы, ён усё
яшчэ не мог паверыць, што гэта
яна — Зоя, Зойка, яго сяст-
рычка, з якой, здаецца, зусім
нядаўна гуляў, спрачаўся, ма-
рыў пра будучыню. А калі
цяжкая і бязлітасная яснасць
пранізала раптам усю яго іс-
тоту, Шура зразумеў, што ця-
пер для яго ў жыцці ёсць толь-
кі адна дарога...

2

Нялёгка, ох як нялёгка ў сем-
наццаць гадоў упраўляцца з
велізарнай стальной махінай,
паўзці па снезе з поўнай вы-

кладкай, калі цяжэй у вачах,
а пальцы прыкіпаюць да на-
стылага металу, гадзінамі, не
разгінаючыся, сядзець за ры-
чагамі старэнькага трэнажэра,
які ўвесь час тузаецца з боку
ў бок!

Але яшчэ цяжэй усведам-
ляць, што ты — не звычайны
курсант, што і таварышы, і ка-
мандзіры твае неяк па-асаблі-
ваму глядзяць на цябе... «Брат
Зой!»

Ён стараўся не думаць пра
гэта. Але даўжэй за іншых за-
трымліваўся ў парку. Больш
настойліва адольваў непакор-
нага «каня» ў спортгарадку.
Узвальваў на сябе ў паходзе
самую цяжкую ношу.

«Таму што — брат...»

«Стамляюся, недасыпаю, але
працую як звер, — пісаў ён ма-
ці з Ульянаўскага танкавага ву-
чбышча, у якое паступіў у со-
рак другім годзе. — Напруж-
ваю ўсе свае сілы, таму што
краіна павінна атрымаць добра
падрыхтаванага танкіста...»

І ён сапраўды рабіў усё, што
было ў яго сілах. Часам — на-
ват звыш сіл...

Аднойчы з групай курсантаў
ён на лыжах вяртаўся з паліго-
на. Нылі плечы, балелі рукі.
А тут, як на тое ліха, да моц-
нага марозу далучыўся неча-
каны буран, насунуўся з-за
Волгі. Неўзабаве Аляксандр
убачыў, што адзін з таварышаў
пачаў адставаць. З кожнай хві-
лінай яго ўсё шчыльней і
шчыльней закрывала снежная
мяцеліца. Аляксандр вярнуў-
ся, стаў падбадзёрваць сябра.
Разам прайшлі яны яшчэ не-
калькі кіламетраў. А калі кур-
сант канчаткова абясцілеў і
цяжка рухнуў у высокі сумёт,
Шура падняў яго, узваліў на
свае яшчэ не вельмі моцныя
плечы і панёс па снежнай ца-
ліне...

У казарме, ледзь сцягнуўшы
з сябе абмарожанымі рукамі
шынель, Шура паваліўся на ло-
жак.

«Малайчына, Касмадзям'ян-
скі!» — пачуў ён скрозь сон
голос ротнага і ледзь усміхнуў-
ся — аднымі краямі губ.

У адзін з красавіцкіх дзён
сорак другога года, незадоўга
да ад'езду на фронт, Шура ат-
рымаў звальняльную. Ён пай-
шоў да Волгі і з крутога бера-
га доўга глядзеў на крыгі, якія
імкліва несла бурная веснавая
вада. Пра што ён думаў? Пра
будучыя баі? Або пра Зою, ся-
стрычку, якая любіла веснавыя

крыгаходы? А можа пра высакалобага юнака, які шмат-шмат гадоў назад прыходзіў сюды, да Волгі, і доўга стаяў і ўзіраўся ў туманную, толькі яму бачную далечыню?..

Не будзем гадаць! Але запамнім, што баявы шлях Аляксандра Касмадзям'янскага пачаўся ва Ульянаўску.

3

...Гэта быў не першы бой. Юны гвардыі лейтэнант ужо хадзіў у атакі, бачыў, як дымна чадзяць падбітыя нямецкія танкі, ратаваў гарэўшых таварышаў...

Але дзіўна: пачуццё, якое ўзнікла ў яго ў вучылішчы, не знікала. Тут, на пярэднім краі, яно стала яшчэ глыбейшае, яшчэ вастрыяе.

Ужо ніхто не сумняваўся ў яго храбрасці, у яго гатоўнасці, іншы раз на злом галавы, лезці ў самае пекла бою. Але ў позірках франтавых сяброў Аляксандр па-ранейшаму чытаў усё тое ж няное пытанне: «Як змагаешся, брат Зоі? Як помсціш за яе?..»

І трэба ж было так здарыцца: у кастрычніцкі дзень сорак трэцяга года танкавы полк, у якім служыў гвардыі лейтэнант Касмадзям'янскі, пайшоў у атаку на пазіцыі той самай нямецкай пяхотнай дывізіі, нумар якой быў нібы выпалены ў памяці Аляксандра.

«Часці энскага злучэння дабіваюць у жорсткіх баях рэшткі 197-й нямецкай пяхотнай дывізіі, афіцэры і салдаты якой у лістападзе 1941 года ў вёсцы Пятрышчава замучылі і забілі адважную партызанку Зою Касмадзям'янскую, — паведамляў з пярэдняга краю ваенны карэспандэнт «Правды». — Тут адважна змагаецца і помсціць за сястру брат Зоі — камсамолец-танкіст гвардыі лейтэнант Касмадзям'янскі. У апошнім баі экіпаж танка «КВ» пад камандаваннем т. Касмадзям'янскага першы ўварваўся ў варожую абарону, расстрэльваючы і расціскаючы гусеніцамі гітлераўцаў...»

Першы! Толькі першы! Іншага шляху не было. Ды Шура яго і не шукаў. Самаходная ўстаноўка Касмадзям'янскага (а ён незадоўга да пачатку наступлення ў Беларусі стаў самаходчыкам) адна з першых пратараніла варожую абарону ў раёне Оршы.

Бой быў цяжкі. Нашы танкі, якія прарваліся на флангах, перарэзалі ўсе дарогі з горада на захад. Але адрывіста хлопалі выстралы нямецкіх гармат, пашпешліва, нібы заклёбваючыся, сыпалі злосны дроб кулямёты і аўтаматы. Гітлераўцы разуме-

лі, што азначае для іх страціць Оршу.

А нашы атакавалі. І ўдзень, і ўначы. Тут злучалася ўсё: і ярасны наступальны парыў, і гарачае імкненне хутчэй вызваліць шматпакутны горад, рвануцца далей да Мінска, і прадчуванне жаданай і ўжо недалёкай перамогі.

Іх было шмат — герояў бою за Оршу. Але Аляксандр і тут аказаўся сярод тых, каго называлі самымі храбрымі, самымі мужнымі. У востры момант вулічнай схваткі, калі цяжкая самаходка вяла агонь па гітлераўцах, якія заселі ў каменных будынках, асколак варожага снарада ці, можа, кавалачак брані параніў камандзіра машыны.

Востры, невыносны боль. Аляксандр ледзь не страціў прытомнасць. Але хутка авалодаў сабой і, наспех перавязаўшы рану, загадаў аглушанаму вадзіцелю, які амаль зусім аслеп:

— Наперад!..

Самаходка выйшла на новую пазіцыю, і праз некалькі імгненняў аглушальна прагрымеў выстрал. Бой працягваўся...

А неўзабаве Аляксандр на некалькі гадзін замяніў камандзіра батарэі, які загінуў. Вельмі балела рана, па ўсім целе разлівалася страшэнная слабасць. Хацелася легчы, заснуць. Але Шура трымаўся. На адной волі. На адной мужнасці.

Потым, у лазарэце, урач спытаў у яго:

— Вам што, лейтэнант, і губу зачэпіла?

— Не, гэта так... Не звяртайце ўвагі... — адгукнуўся паранены.

У гэтых словах, магчыма, заключана разгадка характару Шуры. Ён наогул не любіў, калі на яго звярталі вельмі шмат увагі. Яго бянтыжыла пахвала. Узнагароды ён кружылі яму галаву.

«Дзякуй за віншаванне, — пісаў ён маці. — Я сапраўды атрымаў залаты ордэн — ордэн Айчыннай вайны I ступені. У мяне на руках знаходзіцца і загад аб узнагароджанні ордэнам Чырвонага Сцяга. Не думай пра мяне, быццам я змяніўся. Характар у мяне застаўся той самы. Але толькі стаў я мацнейшы, больш цвёрды...»

4

Я гляджу на адзінае франтавое фота Аляксандра. Ссунуты на патыліцу танкісцкі шлем, з-пад якога выбіваюцца непрыгладжаныя пасмы валасоў. Шчыльна сціснутыя вусны. І вочы, уважлівыя, сур'ёзныя вочы. Такія, як у сястры. Толькі затуманены схаваным дзесьці глы-

бока-глыбока смуткам. Здымак гэты быў зроблены ўжо ва Усходняй Прусіі. Тут, неўзабаве пасля таго, як Аляксандр быў паранены другі раз, адбылася падзея, якая вельмі ўзрушыла яго. Шура сустрэўся з Зояй...

Яна ступіла з экрану — і падобная, і непадобная на тую, якую ведаў з дзяцінства.

«Учора глядзеў кінафільм «Зоя», — усхвалявана дзяліўся ён з сябрам. — Усё жыццё Зоі праходзіла перада мной. У апошні момант, калі Зою трапіла ў рукі ворага, яна як жывая перада мной. Глядзіць з экрану і быццам гаворыць мне: «Тое, што не паспела зрабіць я, закончы ты, браток!..»

А потым была вясна сорак пятага. Дваццатая вясна ў жыцці Аляксандра. Самая шчаслівая і самая трагічная.

«...Мы ідзем на захад па зямлі ворага. Вось паўмесяца ўжо, як я ўвесь час знаходжуся ў баях», — пісаў ён маці.

А ісці было нялёгка. Бетонныя надаўбні, здаецца, ураслі ў грунт, рыхтаваліся тараніць атакуючую браню. Гарматы і кулямёты, прыкрытыя тоўстымі сценамі дотаў, трымалі пад абстрэлам кожны метр зямлі. А сама яна, зямля, аблытаная многімі кіламетрамі калючага дроту, ускіпала ўзгоркамі ад закладзеных мін і фугасаў... З набліжэннем да Кенігсберга ўшчыльнялася сцяна варожых умацаванняў, яшчэ больш ярасна і жорстка супраціўляліся фашысты.

Незадоўга да пачатку апошняга рашучага наступлення войск з рук у рукі перадавалі сшытак, на якім хтосьці размашыста напісаў: «Слова гвардзейцаў перад штурмам прускай сталіцы».

«Гвардыя будзе ў Кенігсбергу!..», «На штурм! Ніякія перашкоды не спыняць нас!..»

Пад адным з гэтых радкоў паставілі свае подпісы і гвардзейцы цяжкага самаходна-артылерыйскага палка, у якім служыў Аляксандр Касмадзям'янскі.

У ноч на 6 красавіка Шура амаль не спаў. І не таму, што баяўся будучага бою: ён даўно ўжо ўмеў перамагаць страх. Проста ім, як і ўсімі, валодала невыказнае нервовае напружанне, што авалодвае воінам напярэдадні рашучага штурму. Так і не дачакаўшыся пачатку артылерыйскага наступлення, ён заснуў кароткім сном. Але адразу ўскочыў, калі нечакана здрыгануліся зямля і неба.

Велізарная разбуральная сіла тысяч гармат і самалётаў абрушылася на жалезабетонныя форты, на лініі эскарпаў і контрэскарпаў, на доты, дзоты, бункеры — на галовы ворагаў. І дзеянне яе было падобна на раз'ятраную стыхію.

Я не ведаю, якое пачуццё валодала ў гэты момант Аляксандрам, але думаю, што, глядзячы на зыркае полымя, што ахапіла Кенігсберг, ён гаварыў пра сябе: «Вось яна, помста!..»

Дзве гадзіны бушавала артылерыйская навалніца. Калі яшчэ не паспелі змоўкнуць яе страшэнныя раскаты, у атаку пайшлі штурмавыя атрады арміі 3-га Беларускага фронту. Дарогу аднаму з іх пракладвала самаходная ўстаноўка гвардыі старшага лейтэнанта Аляксандра Касмадзям'янскага.

І з гэтага моманту пачаліся сапраўды «зорныя» дні яго кароткага і цудоўнага жыцця. Вось радкі з баявога летапісу тых дзён.

«...6 красавіка пад моцным артылерыйскім і мінамётным агнём праціўніка гвардыі старшы лейтэнант А. А. Касмадзям'янскі арганізаваў навадзенне пераправы цераз канал Ланд-Грабен шырынёй у 30 метраў і першым фарсіраваў водны рубяж. За смеласць і знаходлівасць, праяўленыя ў баях, ён быў назначаны камандзірам батарэі самаходных устаноў...»

«...8 красавіка батарэя А. А. Касмадзям'янскага, нягледзячы на шчыльны загараджальны агонь і мінныя палі, выйшла на адкрытую пазіцыю перад фортам «Каралева Луіза». Даўшы залп па форту, яна разбіла вароты і ўварвалася на яго тэрыторыю. Гарнізон капітуляваў. Захоплена 350 палонных. Трафеі: 9 танкаў, 200 аўтамашын...»

«...13 красавіка ў баях за апорны пункт Метгетэн на Земландскім паўвостраве самаходчыкі Касмадзям'янскага падбілі два танкі, разбурылі ўсё нацаццё будынкаў і дзотаў, у якіх заселі гітлераўцы... Батарэя прыняла актыўны ўдзел у баях за населены пункт Фірбрудэнкбург і першая ўварвалася на яго вуліцы...»

І тут варожы снарад прабіў браню самаходкі, якая ішла наперадзе...

«Я прашу, набярыцеся мужнасці і стойкасці...»

Гэта — з пісьма камандзіра, што было адрасавана маці, Любаві Цімафееўне.

Я разумею, як нялёгка напісаць такое пісьмо. Але ў тысячу разоў цяжэй — знайсці ў сабе гэтую мужнасць, гэтую стойкасць...

Яна — знайшла. І прыехала ў Кенігсберг. І доўга стаяла на Каралеўскай плошчы і глядзела, глядзела на знаёмы, бясконца дарагі твар.

...Яны ляжаць цяпер у Маскве, на Навадзевічых могілках. Сястра і брат. Зоя і Шура.

«Яны разам раслі... Яны любілі адзін аднаго... Яны не пашкадавалі жыцця свайго...»

Аповесць 30і Вакрасенскай «Пароль—Надзея»—аб дзяцінстве і юнацтве Надзеі Канстанцінаўны Крупскай.
Прапануем чытачам часопіса асобныя раздзелы з гэтай аповесці. Пераклад з рускай мовы.

ПАВЯТОВЫ НАЧАЛЬНИК

Па пыльнай, у калдобінах вуліцы Гройца крохціў статны чалавек у форме капітана рускай арміі. Старанна наглянцаваныя чаравікі, беласнежны каўнерык і манжэты, дакладна падагнаны мундзір, паходка і выпраўка выдалілі ў ім кадравы вайскоўца. Капітан з прыкрасцю паглядаў на чаравікі, якія пакрываліся пылам, і пачынаў шкадаваць, што не папрасіў падаць каляску. Відаць, адбілася шматгадовая звычка да верхавой язды, доўгіх пераходаў пехатой, чыста вайсковая пагарда да экіпажаў. Для базара яго нагнала лінейка, запрэжаная парай цудоўных коней.

— Канстанцін Ігнатавіч, сядайце, калі ласка, падвезу,— нацягваючы лейцы, запрасіў яго грузны пажылы мужчына з акладзістай барадой.

— Дзякую, Сідар Прохаравіч, мне недалёка.

— Ну, як вашай міласці пажадана,— пакрыўджана прамовіў барадаты і, прыпадніўшыся на лінейцы, пугай агрэў карэнніка. Коні панесліся, уздымаючы воблакі пылу.

— Пся крэў!— вылаяўся стары селянін, абтрэсваючы дзіравы лямцавы капялюш.

Бабы з гарлачыкамі і кашамі залапталі і, прыплюшчываючы вочы ад пылу, сталі фартухамі прыкрываць свае тавары. Старая цыганка хуценька збірала карты, раскіданыя на хустцы, і пасылала страшэнныя праклёны купцу, яго коням, жонцы і ўсяму яго роду. Але, убачыўшы капітана, пачала зноў тонкімі жаўтлявымі пальцамі тасаваць зашмальцаваную калоду.

— Пан начальнік, пагадаю, усю праўду скажу!— Яна выцягвала з сярэдзіны калоды карты, раскідвала іх направа і налева, прыгаворваючы:

— Кавалер, прыгажун пісаны... Не адна бубная дама па табе сохне. Пазалаці ручку, прыгажун!— Цыганка працягнула жоўтую далонь. Капітан кінуў ёй манету.

— Шчасце за табою, як ценё, ходзіць, толькі ты яго схопіць не ўмееш... Эпалеты генеральскія заблішчаць на тваіх плячах... Прыемная размова ў казённым доме... Плёнь мне ў вочы, сокал мой, калі не збудзецца...

Канстанцін Ігнатавіч усміхнуўся: генеральскія эпалеты! Тут капітанскія пагончыкі ледзь на плячах трымаюцца.

— Дзень добры, пан павятовы начальнік!

— Здаровенькі булы, пан Крупскі.

— Здравія жадаем!

— Дзень добры, Канстанцін Ігнатавіч!

Гэта жыхары горада віталі ваеннага начальніка Гройцкага павета Варшаўскай губерні капітана Крупскага. І ў гэтых словах Канстанцін Ігнатавіч улаўліваў добрыя адносіны, іншы раз лісліваць, а часам і злосць.

Што і казаць, польскі народ люта ненавідзеў рускіх каланізатараў, асабліва царскую армію, чые штыкі ахоўвалі панаванне рускага цара ў Польшчы. Але капітан Крупскі за тры гады на пасадзе начальніка павета заваяваў сабе добрую славу. Ён быў даступны для кожнага, уважлівы, справядлівы і, парушаючы ўсе правілы, размаўляў з палякамі па-польску.

Крупскі быў прыгожым—высокі, з шырокімі плячамі і тонкім станам, каштанавыя кучары нібы падкрэслівалі правільныя рысы яго твару, вялікія шэрыя вочы глядзелі з густых веек ветліва і ўважліва. Ад свайго бацькі, маёра рускай арміі, ён атрымаў у спадчыну не толькі гарачы і запальчывы характар, але і ўменне стрымліваць сябе, пераняў нянавісьць да прыгнёту і палачнай дысцыпліны, а таксама ваенную кастачку: быў ён эlegantны, падцягнуты, выдатна валодаў шабляй, рэвальверам, выдатна трымаўся ў сядле. Бацька Крупскага быў дэкабрыстам, за гэта яго пазбавілі афіцэрскіх пагонаў і саслалі ў Табольскую, а потым у Казанскую губерню. Канстанцін Крупскі быў у тайнай рэвалюцыйнай арганізацыі «Зямля і воля». Асобная царская канцылярыя занесла яго ў спіс «нядобранадзейных».

Непрыязныя адносіны да сябе варшаўскага генерал-губернатара капітан Крупскі адчуваў ужо даўно. Цыганка ў адным мела рацыю: яго сапраўды чакае размова ў «казённым доме», але наўрад ці гэтая размова будзе з прыемных...

ПАД СУД

Генерал-фельдмаршал граф фон Берг збіраўся спраўляць гадавіну свайго знаходжання ў Польшчы. Дзесяць гадоў назад ён быў накіраваны сюды камандуючым рускімі войскамі для падаўлення польскага паўстання. У той час у поўнай сіле выявіліся жорсткія метады графаката. А потым ён стаў намеснікам, ці, больш дакладна, дыктатарам Царства Польскага. У яго руках была ваенная і грамадзянская ўлада. Берг пільна сачыў за тым, каб у самым зародку выкараняць усялякае вальнадумства і сімпатыі да палякаў у рускім войску.

Здавалася, у дзень свайго юбілею ён з гонарам можа паведаміць гасудару імператару, што «ва ўвераным мне Царстве Польскім і рускай арміі крамола знішчана». Але вось перад ім пачак ананімных пісем. Жыхары горада Гройца, якія пажадалі застацца невядомымі, вернападдана даносілі, што павятовы начальнік капітан Крупскі рэдка наведвае праваслаўную царкву і наогул не ходзіць на споведзь. Капітан Крупскі

размаўляе з палякамі па-польску, чытае кнігі Міцкевіча, наладжвае вечарынікі, на якія запрашае палякаў... Малалетнюю дачку вучыць польскай мове... Крупскі і яго жонка танцуюць з палякамі мазурку і паланез... Жонка Крупскага іграе на фартэп'яна творы польскага кампазітара Шапена...

Берг сярдзіта перабіраў ананімкі. Далей ішло чорт ведае што! Аказваецца, гэты капітан, каб прывабіць да сябе палякаў, пабудаваў у Гройцы, дзе няма прыстойнай гаўптвахты, бальніцу... Забараніў зносіць польскія могілкі і ледзь не застрэліў унтэра, які выступіў абаронцам праваслаўнай веры...

Фельдмаршал быў раз'юшаны. Апошняя ананімка, якую ад'ютант не выпадкова паклаў «на закуску», паведамляла, што Крупскі ў час польскага паўстання 1863 года дапамагаў мяцежнікам, выпускаў на волю палонных палякаў, забяспечваў іх зброяй і аднойчы павёў у іншы бок сваю роту, каб не сустрэцца з касінёрамі.

«Паводзіў сябе як баязлівец і здраднік»,— паведамляла ў заключэнне ананімка. Гэта было апошняй кропляй! Берг кідаў ад'ютанту ананімку за ананімкай, прыгаворваючы:

— Адаць капітана пад суд... Пазбавіць вайсковага звання... Вызваліць ад пасады павятовага начальніка... Правесці найстражэйшае расследаванне... Пад суд! Пад суд!!!

Крупскаму не давалася дакладваць аб стане спраў у павеце. Ён быў выкліканы для таго, каб зняць з сябе пагоны капітана рускай арміі і з'явіцца перад судом.

Дваццаць два пункты абвінавачвання было прад'яўлена Канстанціну Ігнатавічу ў Варшаўскай судовай палаце. Крупскі разумеў, што судзяць яго па даносу, і ў ходзе следства ён бачыў, што даносчык не адзін: купец першай гільдыі Будылін, які вёў нячыстыя справы з інтэнданцтвам рускай арміі ў Польшчы; пастайшчык намесніка агароднік Інакенцій Трафімовіч; дамскі ўгоднік і інтрыган поп Серафім; памешчык Сухарукаў; паштовы чыноўнік—п'янчужка, які так і не наладчыўся распячатаць чужыя пісьмы без таго, каб іх не запэцкаць і пакамячыць.

Крупскаму пагражала шматгадовае турэмнае зняволенне. Але суддзі сустрэлі ў абвінавачаным разумнага і юрыдычна адукаванага чалавека. Канстанцін Ігнатавіч абараняў сябе сам. Нездарма ён адным з першых у Расіі скончыў Ваенна-юрыдычную акадэмію, выдатна ведаў усе лабірынты судовых укладанняў і кодэксаў. Ён абваргаў адно абвінавачванне за другім, лавіў суддзяў на няведанні крымінальна-працэсуальных норм.

Гэта быў яркі паядынак адважнага афіцэра, які адбіваўся ад паклёпнікаў, пракурора, суддзяў. З дваццаці двух пунктаў абвінавачвання Крупскі здолеў абвергнуць дваццаць адзін. Заставаўся дваццаць другі пункт, за яго ўсімі сіламі ўхапіліся суддзі, каб канчаткова не праваліць судовы працэс. Крупскі абвінавачваўся ў распаўсюджанні сярод саматужнікаў, батракоў і рабочых працоўных кні-

3. ВАСКРАСЕНСКАЯ

жак і зборы статыстычных даведак. Навошта спатрэбілася гэта Крупскаму, суддзі разгадаць не маглі, але прыпісалі яму перавышэнне ўлады. З гэтай прычыны яму было забаронена займаць дзяржаўныя пасады і пражываць у Пецябургу. Каб адпомсціць за паражэнне ў гэтым баі, суддзі ўсе судовыя выдаткі ўсклалі на Крупскага. Чыноўнікі разумелі, што гэта не пад сілу для чалавека, які не мае ні маёнткаў, ні ўгоддзяў, ні капіталу.

Канстанцін Ігнатавіч вярнуўся дадому пачарнелы, з запалымі шчокамі. І ўсё ж ён прывёз дачцэ маленькага негра. Надзя сядзела на бацькавых каленях, спавіла халодную фарфоровую ляльку і прыслухоўвалася да размовы. Нічога не магла зразумець. Толькі кожны раз глядзела на маці, якая раз-пораз усклікала: «Які жах!», «Якая нізасць!».

Бацька паклаў на стол паперу і сказаў:

— Судовыя выдаткі на наш кошт, калі не заплацім, давядзецца сесці ў турму.

Лізавета Васільеўна скаланулася ад болю, ад страху. Заплакала. Надзя паглядзела на паперу — што гэта так напужала яе маму? На паперцы быў намалеваны арол з двума злымі галовамі, з кіпцюрамі на лапах. Надзя стукнула кулаком па арлу.

— Дрэжны, дрэнны! Навошта пужаеш ты маму? Мамачка, не плач! — Яна перабралася ад бацькі на калені да маці.

— Усё, усё... Я больш не буду. Косцік, не турбуйся, мы знойдзем грошы. Табе не давядзецца сядзець у турме.

АУКЦЫЁН

І вось у кватэры Крупскіх адбываецца распродаж маёмасці. З раніцы да вечара сноўдаюцца людзі: аглядаюць мэблю, мацаюць, трасуць сукенкі, а вечарам у пакоі па сталё стукіць драўляны малаток.

— Гадзіннік-вежа Паўла Бурэ з боем — восем рублёў, — аб'яўляе чыноўнік. — Хто дасць больш?

Агароднік, прыкідваючы нешта пра сябе, глядзіць на гадзіннік.

— Мы даем восем з паловай.

Чыноўнік стукіць малатком.

— Раз... Восем з паловай. — Хто больш? Два... Восем з паловай... Хто больш? Тры... Забірайце.

Агароднік працягвае асігнацыі.

Будыліна прыгледзела сабе хустку. Яна бачыла яе на плячах капітаншы. Хустка з тонкай чорнай шэрсці была вышита шоўкам. Яркія кветкі і птушкі нібы ўзніклі з ночы і былі як жывыя. Ніводная сукенка танклявай капітаншы не магла ўмясціць у сябе мажнкую постаць Будылінай... Затое хустка, хустка на ўсякія плечы будзе добра!

Лізавета Васільеўна сядзела тут жа і абываковымі вачамі глядзела, як адну за адной выносілі іх рэчы. Канстанцін Ігнатавіч не мог перанесці гэтай агіднай працэдуры, і яму хацелася засцерагчы ад гэтага відовішча дачку. Ён сядзеў з Надзейкай у яе пакойчыку, дзе заставаліся Надзіны ложка, тры крэслы і стол...

У наступны дзень сям'я Крупскіх накіравалася ў Варшаву, каб там дабівацца перагляду судовай справы, атрымаць права на пражыванне ў Пецябургу і права на працу. Пасяліліся ў Старым горадзе, у пакойчыку на мансардзе, больш дакладна, на гарышчы. У гэтым раёне на гарышчах ды ў скляпах жыла польская, яўрэйская і татарская бедната. Пасля аплаты судовых выдаткаў заста-

лося зусім мала грошай, і, як Лізавета Васільеўна ні эканоміла, грошы раставалі вельмі хутка... Нарэшце настаў дзень, калі ў каробачцы на сталё ляжалі толькі тры манеткі.

Менавіта ў гэты дзень Лізавета Васільеўна пахаладзела ад жаху, калі ўбачыла, як муж, закашляўшыся, паднёс да рота насоўку — на белым палатне расплылася крывавая пляма. Канстанцін Ігнатавіч хуценька схваў насоўку ў кішэню, азірнуўся на жонку. Лізавета Васільеўна зрабіла выгляд, што нічога не заўважыла.

Вечарам Канстанцін Ігнатавіч сказаў, што пойдзе наведаць старога таварыша, які абяцаў пазычыць яму грошы. Вярнуўся назад вясёлы, паклаў перад Лізаветай Васільеўнай пяцьсот рублёў асігнацыямі:

— Вось, ён пазычыў мне. Ён вельмі багаты і сказаў, што можна вярнуць доўг, калі будзе магчымасць... — Канстанцін Ігнатавіч выцер халодны пот з ілба. — Калі будзе магчымасць... — паўтарыў ён задумліва.

Ён не мог прызнацца жонцы, што гэтыя пяцьсот рублёў даў яму ліхвар і што кожны год гэты доўг будзе абрастаць усё новымі і новымі працэнтамі.

ЛАГО-МАДЖОРЭ

Цяпер дом Крупскіх часта наведваў доктар. Звалі яго Барыс Мадэставіч. Гэта быў не проста доктар, а прафесар,

выкладчык Пецяббургскага ўніверсітэта. З Канстанцінам Ігнатавічам яны былі знаёмыя яшчэ па службе ў царскай арміі, а цяпер пасябравалі... Барыс Мадэставіч разумеў, што становішча Крупскага безнадзейнае. Туберкулёз разбурыў лёгкія. Можна было толькі крыху падоўжыць яго жыццё, палегчыць пакуты. Гэта Барыс Мадэставіч і імкнуўся рабіць... Часта ён казаў, што добра было б з'ездзіць на курорт на возера Лаго-Маджорэ або хоць бы ў Башкірыю — папіць кумыс.

Лаго-Маджорэ! Гэта гучала прыгожа, заманліва. Лаго-Маджорэ стала ў іхняй сям'і сімвалам здароўя, радасці. Надзя вышуквала кнігі пра гэтае цуда-возера, якое, нібы шабляй, рассякала на картах Італію і Швейцарыю... Паехаць бы з бацькам на Лаго-Маджорэ, каб ён вылечыўся і вярнуўся здаровы, вясёлы. Тату сорок два гады, а ён ходзіць з палкай. Нават прафесар, якому ажно на дваццаць гадоў больш, ходзіць без палкі і ўзнімаецца па лесвіцы, не прыпыняючыся, а тата спыняецца на плячоўцы кожнага паверха і доўга адпачывае.

Вось каб знайсці скарб і паехаць з татам на Лаго-Маджорэ. Але людзі штосьці не часта знаходзяць скарб. Грошы трэба зарабіць, а ёй, Надзі, усяго дванаццаць гадоў...

— Лаго-Маджорэ, Лаго-Маджорэ, — шаптала Надзя, як заклінанне, кожны вечар, кладучыся спаць, і кожную ноч ёй сніліся то заснежаныя зіхатлівыя вяршыні Альпаў, то зялёныя пашы з яркімі кветкамі, то пясчотная прахалода гэтага цуда-возера датыкалася яе шчок...

Малюнак С. Трафімава.

Фота У. Кітаса.

Некалькі дзён гасцявала ў Мінску Крыста Наундорф. Яна загадвае аддзелам міжнародных сувязей Патсдамскага акруговага камітэта Сацыялістычнай адзінай партыі Германіі. У Мінску гасцю з ГДР цёпла прынялі ў абкоме партыі, разам з ёй абмеркавалі план дружальных сувязей Мінскага абкома партыі з Патсдамскім акруговым камітэтам САПГ на 1973 год. З цікавасцю азнаёмілася Крыста Наундорф з выдатнымі мясцінамі беларускай сталіцы.

Гэты здымак зроблены на мінскай трыкатажнай фабрыцы «Прагрэс». Яе дырэктар І. Д. Волкаў знаёміць Крысту Наундорф з трыкатажнай вытворчасцю.

ГОСЦЯ З ГДР

УЗНАГАРОДА — ПАЕЗДКА Ў ПНР

Пазванілі з Мінска:
— Алена Вечаславаўна, віншваем з перамогай у творчым спаборніцтве!..

А праз некалькі дзён у генеральным консульстве ПНР ушаноўвалі лаўрэатаў рэспубліканскага конкурсу на лепшы матэрыял у друку, перадачу па радыё і тэлебачанні аб дружбе і супрацоўніцтве паміж Савецкім Саюзам і Польскай Народнай Рэспублікай. Многім рэдакцыйным калектывам, больш як трыццаці ўдзельнікам уручаліся прызы арганізатараў конкурсу — Упраўлення па за-

межнаму турызму пры Савецкім Міністраў БССР, Саюза журналістаў БССР і польскага бюро падарожжаў «Орбіс».

На гэтай урачыстай цырымоніі найбольш віншаванняў прымала брэсцкая журналістка А. В. Шылава. Яе падарожныя нарысы «Кракаўскія адрасы Леніна», «У перадгор'ях Татраў» і «Навіна старажытнай зямлі» атрымалі найвышэйшую ацэнку аўтарытэтнага журы. Алена Вечаславаўна ўзнагароджана ганаровай граматай Саюза журналістаў БССР і атрымала запрашэнне «Орбіс» зрабіць новую паездку ў Польшчу.

А. В. Шылава часта выступае ў друку з матэрыяламі, у якіх расказвае пра сувязі Брэсцкай вобласці і Люблінскага ваяводства, пра поспехі брацкай краіны ў сацыялістычным развіцці. Журналістка дасканала валодае польскай мовай, з 1958

АПРАЎДАЛІ

...Надзя бегла дадому з гімназіі. Дома толькі маці. Яна вельмі ўсхваляваная... Амаль сем гадоў чакалі рашэння, а вось сёння сіл не хапіла, нервы не вытрымалі. Надзя бярэ маму за руку:

— Пойдзем, мамачка, тату насустрач. Так чакаць нельга, сэрца разрываецца.

Лізавета Васільеўна і Надзя падбегам спяшаюцца па набярэжнай Нявы. Ах, які бясконца доўгі фасад Зімяга палаца! Адміралцейства. Вось паказаўся жоўты будынак Сената, які аркай злучаны з такім жа будынкам свяшчэннага Сінода. І Сенат, і Сінод маюць вялікую ўладу над людзьмі, над іх лёсамі, душами.

А дзень над Нявой пачынаўся ясны, сонечны.

Канстанцін Ігнатавіч спускаецца па прыступках. За ім зачыніліся цяжкія дубовыя дзверы Сената. У вушах усё яшчэ гучаць апошнія радкі прыговора:

«...прызнаючы падсуднага не вінаватым у перавышэнні ўлады, Правіцельстваў Сенат вызначае: былога начальніка Гройцкага павета калекскага асесара Канстанціна Крупскага лічыць па суду апраўданым, а прыговор Варшаўскай судовай палаты адмяніць, аб чым гэтай Палаце з вяртаннем справы пасаць указ, а... копію гэтага прыговору перадаць начальству падсуднага, якое аддавала яго пад суд»...

«Начальству падсуднага, якое аддавала яго пад суд»,— паўтарае Канстанцін Ігнатавіч. Намеснік Берг памёр у 1874 годзе, калі па яго загаду Варшаўская судовая палата ўсё яшчэ імкнулася сфабрыкаваць справу Крупскага.

Канстанцін Ігнатавіч, як юрыст, разумее, што адмена прыговору азначае і выплату яму грошай гэтым самым начальствам, якое аддало яго пад суд. Значыць, з нястачай будзе скончана. Яны пераедуць у светлую кватэру.

— Мамачка, ты бачыш, гэта ж тата! Ён усміхаецца!.. Усё ў парадку!..

— Нічога не бачу, дачушка, нічога,— змахвае слёзы Лізавета Васільеўна.

Надзя хоча пабегчы да бацькі, але маці не выпускае яе руку: баіцца, што сілы пакінуць яе.

Нарэшце і Канстанцін Ігнатавіч убачыў дзве мілыя яго сэрцу постаці. Махаючы палачкай, ён спяшаецца ім насустрач.

— Прыговор адменены! Я зноў жыхар гэтага горада.— Прыплюшчыўшы вочы, Крупскі глядзіць на Няву.— З нястачай скончана. Мне павінны заплаціць жалаванне за сем гадоў.

— Мы паедзем на Лаго-Маджорэ,— сур'ёзна гаворыць Надзя.— Паедзем утраіх на цуда-возера...

ДРУЖБА

Цяпер кожны дзень пасля вячэрняга чаю Надзя выходзіць з татам пагуляць. Яна вельмі чакае гэтага часу. Бацька ведае шмат цікавых гісторый аб розных краінах. Ён пачаў пісаць кніжку для дзяцей пра падарожнікаў і падарожжы. Першай чытачкай гэтай кнігі будзе, вядома, Надзя. А пакуль што яна першая слухачка.

Яны выходзяць з дому, бацька выпрамляецца, вочы яго святлеюць, на вуснах усмешка...

— Пецярбург — самы прыгожы горад, пераканаўча гаворыць бацька.— У такім горадзе павінны жыць толькі душэўна прыгожыя, сумленныя, таленавітыя людзі.

Выйшлі на Сенацкую плошчу. Тут семдзесят пяць гадоў назад выступілі са зброяй у руках супраць прыгоннага права, супраць самадзяржаўя афіцэры-дзекабрысты. Дзекабрыстам быў Надзін дзед — Ігнат Крупскі. Тут выстраіўся ў баявы чатырохвугольнік Маскоўскі полк. Надзя жыва ўяўляе перад сабой Пушкіна, які сагнуўся ад гора, і слухае яго вершы, што паўтарае бацька. «Не пропадет ваш скорбный труд и дум высокое стремление». І потым да яе нібы даносіцца глухаваты голас Някрасава, які ўславіў подзвіг рускіх жанчын. Някрасаў быў любімым паэтам у сям'і Крупскіх.

Бацька і дачка крочылі па вуліцах Пецярбурга. Канстанцін Ігнатавіч пачынаў, а Надзя падхоплівала і паўшэптам чыта-

ла някрасаўскія радкі, прысвечаныя гэтай гораду:

...В стенах твоих
И есть, и были в стары годы

Друзья народа и свободы...

— Тата, а мы з табою сябры народа і свабоды? Га?

— Канешне, Надзейка. Інакш я сабе не ўяўляю.

Бацька ўглядаецца ў Надзю. Вось яна, яго дачка, тоненькая дзяўчынка з запыталымі, шырока адкрытымі вачамі. У іх гарыць ясны чысты агонь. І сэрца яе гатова на ўсё, каб прынесці дабро людзям.

Падышлі да цаглянага будынка, падобнага на казарму.

«2-я Пецярбургская ваенная гімназія»,— напісана чорнымі літарамі на зялёнай шылдзе.

Канстанцін Ігнатавіч спыніўся, абавёрся на палку, акінуў вокам дом і, як старому знаёмаму, сказаў, прыпадняўшы капляюш:

— Дзень добры, гады маладыя!

— Ты тут вучыўся?

— Так. Раней гэтая гімназія звалася Канстанцінаўскім кадэцкім корпусам...

— Табе тут падабалася, тата?

— Тут я знайшоў сабе сябра, і мы далі клятву быць сябрамі народа і свабоды. Майго сябра звалі Андрэй. Андрэй Патэбня... Андрэй заўсёды імкнуўся да подзвігу, але подзвігу не дзеля славы, а для шчасця народнага.

Скончылі кадэцкі корпус. Абодвух накіравалі служыць у Польшчу, але ў розныя палкі. Патэбня ўсяго сябе аддаў барацьбе: ён узначаліў рэвалюцыйную арганізацыю ў рускай арміі і разам з палякамі рыхтаваў паўстанне. А калі ўбачыў, што паўстанню пагражае правал, пайшоў у атрад да польскіх паўстанцаў і загінуў у баі з царскімі войскамі.

— Я цяпер разумею,— сказаў Надзі бацька,— што Андрэй звязаў сваё жыццё з лёсам гэтага паўстання. Калі-небудзь мы паедзем з табою ў Польшчу на Пясчаную гару, можа знойдзем там магілу Андрэя.

Надзі стала сумна...

Заканчэнне будзе.

года ў якасці перакладчына суправаджае групы турыстаў ПНР у падарожжы па Краіне Саветаў, на грамадскіх асновах вядзе гурток па вывучэнню польскай мовы ў Брэсцкім педагагічным інстытуце.

КІНААПОВЕСЦЬ ПРА ВОЛЬГУ КОРБУТ

Тры залатыя і адзін сярэбраны медалі заваявала на XX Алімпійскіх гульнях у Мюнхене наша Оля Корбут. Заваявала яна і сэрцы прыхільнікаў спартыўнай гімнастыкі. Прэса

многіх краін называе яе ў ліку самых папулярных герояў мінулага спартыўнага года.

Цікавасць да студэнткі гістарычнага факультэта Гродзенскага педагагічнага інстытута за рубяжом не аслабляецца. Як жыве, вучыцца, трэніруецца беларуская грацыя, як праводзіць заняткі са сваімі выхаванцамі заслужаны трэнер СССР Рэнальд Кныш, якія ўмовы створаны ў нашай краіне для росквіту спартыўнага таленту? На ўсе гэтыя пытанні аднажа фільм англійскай тэлекампаніі «Гранада», створаны сумесна з Агенцтвам друку Навіны.

Кансультант фільма — вядомая савецкая гімнастка Ларыса Латыніна дапамагла рэжысёру Джону Шэпарту сабраць цікавы матэрыял з спартыўнай біяграфіі Вольгі Корбут. Кінааповесць пра нашу слаўную зям-

лячку будзе паказана па тэлебачанні ў СССР, Англіі і іншых краінах.

КАРАЛЕВЫ ХАРАСТВА

На нядаўнім міжнародным аглядзе цырульнага майстэрства сацыялістычных краін Таня Аўласенка была выклікана на п'едэстал пашаны. Чым жа пакарыла полацкая камсамолка высокае інтэрнацыянальнае журы?

Яе прычоскі выкананы ў беларускім стылі. Лёгка хвалі за лацістых валасоў, абрамляючы дзявочы твар, бягуць уніз, уплятаюцца ў тугую насу, перакінутую на грудзі.

Перад усёй краінай дэманстравалі сваё майстэрства на ВДНГ СССР жыхарка Брэста Соф'я Грыдчына, Галіна Смурговіч з 93-й мінскай цырульні і яе калега Лілія Лісіцына. Галі і Лілія працавалі так, што неўзабаве каля іх выцягнулася цэлая чарга: рускія, узбеккі, армянкі, літоўкі.

Ведаюць нашых цырульнікаў і ў Балгарыі — там на X міжнародным конкурсе-фестывалі цырульнага майстэрства вызначылася Лілія Лісіцына. Зараз Лілія зноў збіраецца ў далёкую дарогу — яна паедзе на міжнародны конкурс цырульнікаў у Югаславію.

МОЙ ТАВАРЫШ— ПЕСНЯ

Папулярная артыстка эстрады, выканаўца лірычных песень Аіда Вядзішчава ў Мінску не ўпершыню. І заўсёды яе канцэрты адбываюцца пры перапоўненых залах, збіраюць аматараў песень усіх узростаў. Песні, якія выконвае Аіда Вядзішчава, запамінаюцца, робяцца папулярнымі. Гэта радуе і спявачку і кампазітараў. Стваральнікі песні смела давяраюць ёй першае выкананне, бо ведаюць: цяжкі экзамен будзе паспяхова вытрыманы.

Журналіст А. Процька гутарыў са спявачкай.

— З чаго для мяне пачынаецца песня? — перапытвае Аіда Сямёнаўна. І, зрабіўшы паўзу, гаворыць: — Бадай, у першую чаргу са слоў, а калі больш дакладна, то са зместу. Толькі пасля гэтага працываю музыку.

— Калі вы ўпершыню выйшлі на прафесіянальную сцэну?

— У 1964 годзе ў Маскве. Я прыйшла ў джаз-аркестр пад кіраўніцтвам Алега Лундстрэма і папрасіла яго праслухаць мой голас. Дэбют быў паспяховым. Да гэтага я скончыла музычнае вучылішча па класу фартэп'яна і Іркуцкі інстытут замежных моў. Так з лёгкай рукі кампазітара і дырыжора я стала прафесіянальнай спявачкай.

— Толькі што вы выканалі песню маладога кампазітара Алега Іванова «Таварыш», якая цяпер вельмі папулярная сярод моладзі краіны. Яе ўключылі ў рэпертуар многія спявакі, але, мусіць, у слухача застанецца ў памяці першае яе выкананне, якое прагучала ў 1970 годзе на хвалях радыёстанцыі «Юнацтва».

— Сапраўды, гэты год памятны для мяне. У конкурсе на лепшую маладзёжную песню, які аб'явіла радыёстанцыя «Юнацтва», прынялі ўдзел прафесіянальныя і самадзейныя кампазітары. Я прынесла на радыё песню барнаульскага ўрача Алега Іванова на верш Аляксандра Пракоф'ева, якую аднойчы праспявала па просьбе сяброў у канцэртнай праграме. Прызнацца, спачатку яе не хацелі дапусціць да конкурсу. Па-першае, ужо было заяўлена шмат песень, а па-другое, перавагу ўсё-такі аддавалі прафесіяналам. Па ўмовах спаборніцтва аўтары не называліся, і кожная песня ішла пад дэвізам. Вырашылі рызыкнуць. Шматмільённая аўдыторыя аддала перавагу «Таварышу».

— І нарадзіўся новы кампазітар!

— Так. Алег Іванов паступіў у Новасібірскую кансерваторыю. Яго новыя песні «Абеліскі» і «Рыбачка» я ўключыла ў рэпертуар. Мне прыносіць творчую радасць выкананне песень таленавітай моладзі, прадстаўніком якой, на маю думку, з'яўляецца і Яўгеній Крылатаў. Яго песня «Лясны алень», напетая мною ў фільме «Ах, ужо гэтая Насця», здабыла прызнанне ў слухачоў.

— Гэта ж, як і фільм, адзначаны на Усесаюзным кінафестывалі ў Тбілісі!

— Правільна.

— Ці прыносіць вам творчае задавальненне садружнасць з кіно?

— Я выконвала песні ў дзесяці кінафільмах. Сярод іх быў нават адзін мультыплікацыйны — «Кацярок». Асабліва мне запаміналася сумесная праца з кампазітарам Аляксандрам Зацэпіным у кінафільмах «Каўказская палонніца», «Белы раяль», «Ангел у цюбеццы». Глядач цёпла прыняў песні з кінастужак «Брыльянтавая рука», «Чырвонае, сіняе, зялёнае» і іншых. Калі песню з экрана заспявалі — лічу, што садружнасць дзвюх муз прынесла карысць.

— Аіда Сямёнаўна, а як вы ставіцеся да песенных фестываляў, якія ў апошні час сталі папулярнымі ў многіх краінах свету, у тым ліку і ў нас?

— Вітаю. Быць слухачом — ужо вялікая радасць. А калі ўдзельнічаеш у іх — гэта свята. Мне пашчасціла ў 1968 годзе прадстаўляць на міжнародным конкурсе грамзапісаў у польскім горадзе Сопаце ўсесаюзную фірму «Мелодыя». Гэты фестываль карыстаецца вялікай папулярнасцю і вялікай вядомасцю, ён не мае патрэбы ў рэкламе. Права ўдзельнічаць у ім заваёўваюць выканаўцы-мільянеры. Так называюць спявака або спявачку, чые пласцінкі прададзены мільённым тыражом. У наступныя гады званне мільянераў насілі Марыя Пахоменка, беларускі вакальна-інструментальны ансамбль «Песняры». Такія фестывалі неабходны. Знаёмішся з многімі спявакамі, кампазітарамі, а галоўнае, з песняй. Пасля з'яўлення на эстраднай арбіце самабытнага ансамбля «Песняры» я палюбіла беларускую песню. Вельмі хацелася б, каб хто-небудзь з беларускіх кампазітараў падараваў мне яе.

— У мінулым годзе ў гэтай зале вы выканалі песню...

— Я здагадваюся, пра што пойдзе гутарка: пра песню «Берагі», музыка якой напісана мною.

— Правільна. Але мне хацелася ўдакладніць: гэта — сур'ёзна ці спроба сіл?

— Бадай, натхненне. Іменна яно пабуджае мяне пісаць таксама і словы да папулярнай музыкі. Так з'явілася ў рэпертуары югаслаўская песня «Не, не вечна на зямлі зіма», англійская «Толькі ніколі», польская — «Апалы сад» і многія іншыя. Музыка спадабалася, а словы прыйшлі самі...

Мы развітваемся. Хтосьці ўключыў магнітафон з запісам песні «Таварыш»:

...Чтоб дружбу товарищ пронес по волнам,
Мы хлеба горбушку — и ту пополам,
Коль ветер лавиной, и песня лавиной,
Тебе половина, и мне половина!

К АЖУЦЬ, што гарады пачынаюцца з песні. Прыдуць у чыстае поле будаўнікі, паставяць палатку, а потым раскладуць вогнішча, прысядуць ля яго на хвілінку. І паплыве ў прастору песня — чыстая, звонкая, сонечная... Мінуць гады, і паўстане горад. Таксама сонечны — нібы першая песня.

А як пачынаецца дом? Не той, у якога падмурак, дах ды чатыры сцяны. А дом, які людзі атоесамляюць са словам сям'я?

«Трэба дом пачынаць з вернасці і ласкі», — сцвярджалася ў запрашальных білетах, якія аднойчы атрымалі многія жыхаркі горада Маладзечна. «А як мяркуеце вы?».

Пытанні запрашалі да шчырай размовы. І яна адбылася. У ёй прыняла ўдзел і рэдакцыя часопіса «Работніца і сялянка». Адбылася ў «Клубе жанчын», што атрымаў прапіску пры Доме культуры будаўнікоў. Клубу гэтаму крыху больш за паўгода, але ён ужо набыў папулярнасць у жанчын горада. Працаўніцам, гаспадыням, маці да спадобы мудрае слова педагога, урача, юрыста, і парада кулінара, краўчыхі, цырульніка, і сустрэчы з людзьмі цікавых прафесій, артыстамі. Дарэчы, такія сустрэчы тут адбываюцца не толькі ў «Клубе жанчын». І не адны сустрэчы. Гэта і тэматычныя вечары, ушаноўванні перадавікоў саборніцтва, ветэранаў вайны і працы, урачыстыя провады юнакоў у армію і шмат што іншае. Актывісты Дома культуры на чале з яго дырэктарам Ю. І. Букіным, партыйная, грамадскія арганізацыі трэста «Маладзечнасельбуд» імкнуцца, каб кожнаму было тут цікава.

...Па-святочнаму ўпрыгожаная зала сустракае жанчын. Многія прыйшлі з мужамі, многія — сем'ямі: тут і бабуля, і дачка, і ўнучка.

У першых радах залы сядзелі пераважна дзяўчаты. Прыгожыя, з незалежным выглядам, быццам размова, якая тут ідзе, іх не надта і датычыць. Бо ў іх пакуль што няма сям'і. Проста прыйшлі пасядзець, паслухаць, сябе паказаць. А між тым не было ў зале, здаецца, больш уважлівых, больш зацікаўленых слухачоў.

Заўтра ім ствараць сваю сям'ю. Заўтра ім крочыць праз жыццё ўдваіх з чалавекам, які сёння здаецца самым лепшым, самым жаданым у свеце. Што чакае наперадзе, як зберагчы сваё шчасце? Што такое аснова трывалага сямейнага дому? Якія яны, ідэальныя муж і жонка?

— Жонка, на маю думку, павінна перш за ўсё кахаць мужа. Заўсёды прыгожа выглядаць, умець трымаць сябе на людзях і... абавязкова быць добрай кулінаркай — вось ідэал маладога інжынера Юрыя Клячына.

У адказ — запіска з залы. Ад жанчын. Напалову сур'ёзная, напалову жартаўлівая:

— А на нашу думку, ідэальны муж не абавязкова павінен быць прыгожым. Не абавязкова шмат зарабляць. Не абавязкова мець машыну... Але: павінен быць уважлівым, верным, сціплым, мець пачуццё гумару, любіць дзяцей і, безумоўна, умець гатаваць ежу.

А калі гаварыць толькі сур'ёзна? Людзі, якія прайшлі выпрабаванне дзесяцігоддзямі сумеснага жыцця, што скажуць яны? Вось сям'я Старавойтавых, 52 гады разам. І сын ужо сярэбранае вяселле справіў. Вось сям'я Кашко, трохі маладзейшая, але таксама з вялікім «стажам». Што, на іхні погляд, з'яўляецца асновай трывалага сямейнага шчасця?

— Каханне! Узаемнае каханне. А яшчэ — абавязкова — вялікая ўзаемная павага ў сям'і, беражлівасць. Мне здаецца, у першую чаргу — беражлівасць, чуласць да жанчыны. Вось я, напрыклад, даўней бачыў, як цяжка працуе дзяўчына, будучая мая жонка Ульяна Трафімаўна, у полі, сам я таксама быў батраком, і каханне наша пачалося, мабыць, ад узаемнага спачування. Маладым гэтага, пэўна, не зразумець. Але берагчы адзін аднаго і яны павінны...

Сцяпан Архіпавіч Старавойтаў лічыць так. Сям'я Кашко — а яны прысутнічаюць тут абодва, і муж і жонка, — таксама падтрымлівае гэтую думку: беражлівасць, чуласць, уважлівасць у вялікім і ў дробязях — вось падмурак сапраўднай сям'і.

Пра жаночую і мужчынскую годнасць. Пра духоўную блізкасць людзей, якія стварылі або думаюць ствараць новую сям'ю. Пра ўзаемнае ўменне дараваць дробязныя крыўды і строгую патрабавальнасць у сур'ёзных памылках. Пра адказнасць за лёс таго, каму двое даравалі жыццё, пра аўтарытэт маці і бацькі ў сям'і, пра прыгажосць чыстых і шчырых пачуццяў ішла хваляючая і зацікаўленая размова ў гэты вечар.

Закончылася гутарка. Пагаслі ў зале агні. Разышліся па дамах сямейныя людзі, працягваюць размову паміж сабою. Пасур'ёзнелі твары ў маладых: так, сям'я — гэта вельмі адказна... І роздум, і хваляванне, і парады, і пажаданні, якія толькі што гучэлі ў зале, людзі возьмуць з сабой на доўга. Можна — да залатога, а то і да брыльянтавага вяселля. Назаўсёды. Каб пражыць жыццё, як песню праспяваць — зладжана, дружна, з любоўю.

— Я таксама лічу, што аснова сям'і — каханне. І ўзаемная павага... Слова бярэ Зінаіда Ляўчэня, работніца фабрыкі мастацкіх вырабаў.

ДА ВЯСЕЛЛЯ ДАЖЫЦЬ ЗАЛАТОГА...

Фота У. Вяхоткі.

Слухаюць. Удзельнічаюць у размове.

„Мамічка“

З вопыту нашых сяброў

Вочы гэтага дзіцяці на фотаздымку пранізваюць вам сэрца і застаюцца ў памяці назаўсёды. Не па-дзіцячы сур'ёзныя, удумлівыя, поўныя нейкага смутку. Вочы дзіцяці, якое з першых дзён існавання знала ўсю горыч пакінутасці...

Гэта дзяўчынка — першае дзіця, якое знайшло свой дом у Доўбі ў Чэхаславацкай рэспубліцы. Пра гэты дом і пойдзе наша гутарка.

Дзеці, якія па тых ці іншых прычынах страцілі цяпло і ласку сямейнага ачага, — асобы клопат сацыялістычнай дзяржавы. Усынаўленне, апека, дзіцячыя дамы, школы-інтэрнаты, спецыяльныя закрытыя лячэбныя вучылішчы і многае іншае служаць высокай мэце — выхаванню гэтых дзяцей. Але творчая думка вучоных Чэхаславакіі не супакойваецца на дасягнутым. Педагогі, дзіцячыя ўрачы, псіхологі, псіхіятры шукаюць новыя, больш дасканалыя формы выхавання дзяцей, якія не маюць сям'і.

Вынікам гэтых пошукаў з'явілася першая ў Чэхаславакіі «Дзіцячая вёска», заснаваная ў 1970 годзе ў мястэчку Доўбі недалёка ад славуэта курорта Карлавы Вары.

У гэтай вёсачцы (чэхі называюць яе «вёска Мама» або «Дзіцячая вёска») дванаццаць двухпавярховых катэджаў. У кожным па восем пакояў, якія абстаўлены сучаснай прастай і зручнай мэбляй і аснашчаны абсалютна ўсім, што неабходна для быту мнагадзетнай сям'і. У кожным доміку жыве адна сям'я: мама з васьмю дзецьмі, ад паўгода да пятнаццаці гадоў. Большасць дзяцей ад розных бацькоў, але ў некаторых сем'ях ёсць і родныя браты і сёстры, па двое-трое. А ў дзвюх «мам» усе восем дзяцей з адной сям'і. Рашэннем суда іхнія бацькі былі пазбаўлены бацькоўскіх правоў. Дзеці спачатку выходзіліся ў дзіцячым доме, а затым — у дзіцячай вёсцы.

Дзеці ведаюць, што новая іхняя мама — не родная. Ад іх не ўтойваюць горкай праўды. Новая мама стараецца пашчоўтаць і клопатамі прывязаць дзяцей да сябе, стаць ім неабходнай, прымусіць забыць, сцерці з памяці цяжкія ўражанні.

У чытачоў могуць узнікнуць пытанні: хіба гэтых дзяцей нельга было пакінуць у дзіцячым доме? У чым сэнс стварэння штучнай сям'і? Ці ёсць у ёй неабходнасць?

Чэшскія вучоныя на падставе вопыту многіх гадоў сцвярджаюць, што нельга ўраўнаважваць усіх дзяцей у аднолькавых умовах выхавання. Ёсць дзеці асабліва чулівай, кволай, душэўнай арганізацыі, вельмі ўражлівыя, нервовыя, душэўна траўміраваныя, з нястойкай псіхікай, хваравітыя, слабыя. Такім дзецям патрэбна атмасфера вельмі інтымная, цёплая, блізкая да той, якую можа даць нармальнае здаровае сям'я.

Вось чаму вельмі важна не памыліцца ў выбары тых, каму будзе даверана выхаванне асірацелага дзіцяці, падумаць, што за якасці павінна мець «мама», каб стварыць атмасферу добрай сям'і. Спецыяльная кампетэнтная камісія экспертаў — педагогаў, урачоў, псіхіятраў, псіхологаў — даследавала, аналізавала, ўзважвала і абмяркоўвала даныя кожнай з шасцідзесяці прэтэндэнткаў на «пасаду мамы». У выніку стараннага адбору было прынята дванаццаць. Самай маладой на той час споўнілася 28 гадоў, самай старэйшай — 42 гады. Узрост такі, каб маці паспела выгадаваць і паставіць на ногі сваіх васьмьмрых дзяцей.

Кожнай маці і яе дзецям далі домік. Што робіць мамічка (так у чэхай ласкава, з асаблівай пявучай інтанацыяй называюць маці) для сваіх дзяцей? Тое самае, што і кожная класічная маці: гатуе ежу на ўсю сям'ю, абшывае, абмывае дзяцей, не спіць ночы, калі яны хварэюць, вучыць іх добраму, карае за правіннасць, цікавіцца ў школе, як яны вучацца... Ці трэба пералічваць усе клопаты, якія маці бярэ на сябе ў любой сям'і? Вядома, старэйшыя дзеці дапамагаюць ёй даглядаць малодшых. Наогул у сям'і пануе прынцып узаемадапамогі, падзелу працы, інакш маці не магла б справіцца адна.

Вельмі пажадана, каб у маці былі сваякі — браты, сёстры, з якімі сям'я магла б мець сувязь, ездзіць да іх у госці, запрашаць да сябе. Гэта яшчэ больш зацвердзіць у дзецях адчуванне сваёй прыналежнасці да адной вялікай і дружнай сям'і. У атмасферы сардэчнасці, дружбы, цеплыні паступова адтае самотнае сэрцайка, і дзіця даверліва цягнецца на сустрэчу новай маме, братам, сёстрам.

Пры любой цяжкасці, звязанай з выхаваннем, бюджэтам, хатнімі непаладкамі, якімі-небудзь ускладненнямі, мама

можа звярнуцца за дапамогай да кіраўніка дзіцячай вёскі д-ра Міласлава Коцека. Ён аўтарытэт для ўсіх — вялікіх і малых. Міласлаў Коцек, псіхолог па адукацыі, на дзіва харошы чалавек, ветлівы, справядлівы, мудры, нягледзячы на свае ўсяго дваццаць чатыры гады. Ён нястомна клапаціцца пра дзяцей і ў пэўнай меры змяняе ім бацьку. Апрача кіраўніка, у адміністрацыі дзіцячай вёскі лічацца яшчэ трое: памочнік, бухгалтар і прыбіральшчыца.

На якія сродкі жыве сям'я? Мама атрымлівае за сваю працу зарплату і пэўную суму кожны месяц — на ўтрыманне кожнага дзіцяці. Апрача таго, ёй выдаецца адначасова дапамога як мнагадзетнай маці. Усе лічбы сямейнага бюджэту мама акуратна заносіць у прыхода-расходную кнігу. Яе ніхто спецыяльна не кантралюе, але ёсць няпісаны закон сумлення.

На чале гэтага глыбока гуманнага пачынення стаіць «Таварыства сяброў дзіцячай вёскі». У яго ўваходзяць вядомыя вучоныя і проста энтузіясты. Старшыня таварыства — прафесар педыятрыі Іржы Дуноўскі. Ён ініцыятар, натхніцель і нястомны прапагандыст ідэі стварэння дзіцячых вёсак.

Нам расказалі, што арганізавана «Дзіцячая вёска» на добраахвотных, дабрачынных асновах. Са згоды міністэрства фінансаў была наладжана вялікая, на ўсю рэспубліку, латарэя ў карысць дзіцячай вёскі. Усё насельніцтва Чэхаславакіі гораха адгукнулася на заклік таварыства: з усіх куткоў краіны пачалі паступаць і па сённяшні дзень паступаюць сродкі. Калектывы заводаў, устаноў паставілі адлічаць са сваёй заробтнай платы кожны месяц па адной кроне, што склала ў выніку вялікую суму. Гэта дало магчымасць таварыству не толькі пабудаваць, абсталяваць і ўтрымліваць першую дзіцячую вёску ў Доўбі, але і намеціць праект яшчэ трох такіх вёсак у іншых раёнах рэспублікі. Цяпер на банкаўскім рахунку «Дзіцячай вёскі» пад нумарам 777 лічыцца каля 50 мільёнаў крон.

...Мы наведаль дзіцячую вёску ў той дзень, калі тут рыхтаваліся да прыёму гасцей: чакалі школьнікаў з Карлавых Вар. На зялёных лужках паміж белых прыгожых катэджаў стракацелі гірлянды сцяжкоў, звінелі дзіцячыя галасы, смех.

І было так радасна і цёпла на душы ад добрага, разумнага, што мы ўбачылі і пачулі ў Доўбі!

Нас запрасілі на кубак кавы ў адну з сем'яў. Марыя — прыгожая жанчына гадоў трыццаці пяці, гаспадыня дома, пасадзіла нас за стол, частавала хатнім тортам. Мы разгаварыліся. Марыя ведала некалькі слоў па-руску, мы паспелі за месяц вывучыць столькі ж чэшскіх, размаўлялі найбольш жэстамі, усмешкамі, мімікай і вельмі добра адна адну разумелі, бо гутарка ішла на аднолькава блізкую нам усім тэму: пра дзяцей. Тут жа на дыване сядзеў трохгадовы хлопчык і, засяроджана насупіўшы бровы, будаваў штосьці з каляровых кубікаў.

Марыя расказала, што замужам не была, а дзяцей вельмі любіць, таму так ахвотна пайшла ў «мамы». Ёй цяжка было спачатку: дзеці, асабліва старэйшыя, дзічыліся яе, не слухаліся. Яна вельмі стамлялася, нават думала: «Мусіць, не трэба было брацца... Занадта спадзявалася на свае сілы...» Але паступова ўсё пайшло на лад. Ужо два гады, як яны жывуць разам, добра жывуць, дружна! Марыя расказвала, забаўна блытаючы чэшскія словы з рускімі, то смеючыся сама з сябе, то выціраючы слёзы. Пачуўшы штосьці трывожнае ў яе голасе, хлопчык адарваўся ад сваіх цацак, падазрона глянуў на нас, падняўся на пухлыя ножкі і патупаў да маці, палез да яе на калені.

— Мамічка-а!.. — ласкава лепятаў ён.

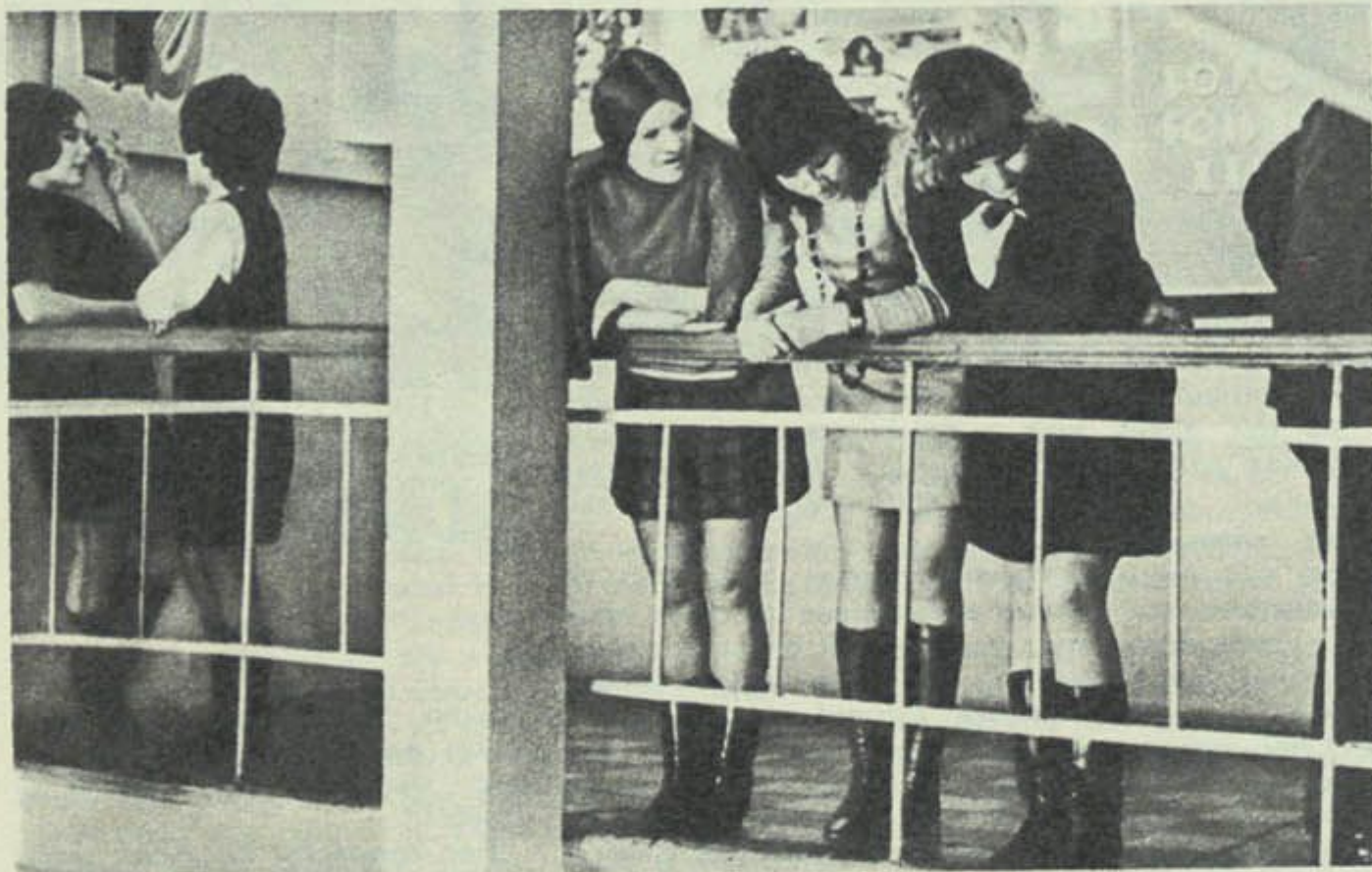
Марыя падхапіла яго на рукі, прыціснула да сябе, засмяялася. Вочы ў абодвух — у маці і сына — ззялі шчырай радасцю.

Тамара ЦУЛУКІДЗЕ

ВІЦЕБСКІ ПЕДАГАГІЧНЫ

Ёсць у Віцебскім педагагічным інстытуце мастацка-графічны факультэт. Адзіны ў Беларусі. Пятнаццаць год рыхтуе ён настаўнікаў чарчэння, малявання, працы. Выхаванцы гэтага факультэта працуюць ва ўсіх школах рэспублікі, у многіх мастацкіх, афарміцельскіх майстэрнях.

Фота У. Вяхоткі.

На перапынку.

Чаканка, выкананая студэнтамі гэтага факультэта.

Другі курс на занятках. На першым плане Люда Ермалёнак.

Графічны ліст «Вясна».

Графічны ліст «Юнацтва».

Урок малюнка на пятым курсе вядзе Любоў Канстанцінаўна Дукальская.

ЦЁТКА ВЕРА КАЗАЛА...

С. КУЛІНКОВІЧ

— Чулі? Цётка Вера казала, што ва ўнівермагу прадаюць прыгожыя сукенкі!

— Адкуль яна ведае?

— О, цётка Вера ўсё ведае...

Знаёмы дыялог! Ёсць такія цёткі Веры ледзь не ў кожным двары. Яны ведаюць, у якім магазіне ляжыць патрэбная вам кофточка і дзе прадаецца ваш любімы крэм, дзе зусім свабодна можна купіць самыя што ні на ёсць імпортныя туфлі і зручную каструльку.

Не смейцеся з цёткаў, якія без пільнай патрэбы бегаюць па магазінах. Паспрабуйце вы самі абысці і аб'ехаць усе магазіны, колькасць якіх вельмі хутка павялічваецца! Мусіць, не аднойчы выручала вас інфармацыя такой цёткі Веры.

Няма жанчыны, якая б раз, два або некалькі разоў на дзень не зайшла ў магазін. І не па цікаўнасці, а па жыццёвай неабходнасці. Яна выходзіць з магазіна з поўнай сумкай або з пустымі рукамі, а там пакідае нешта больш каштоўнае, чым грошы, чаго нельга набыць і нельга вярнуць, — свой вольны час. Час, які можна выкарыстаць зусім інакш: пасядзець з цікавай кнігай, пагуляць з дзецьмі, схадзіць у кіно або тэатр...

— А што рабіць? — спытаеце вы. — Дзе выйсце? Хто дапаможа вялікай арміі пакупнікоў, большасць якіх — жанчыны?

Памочнік ёсць, і імя яму — рэклама. Слова «рэклама» азначае гучна крычаць, клікаць. У старажытнай Грэцыі і Рыме так яно і было: спецыяльны чалавек становіўся на самае люднае месца і выкрываў важныя гандлёвыя і палітычныя навіны. У наш час функцыі рэкламы значна ўскладніліся, але прызначэнне — паведамляць што-небудзь — засталася. Старажытных крыкуноў замянілі радыё, тэлебачанне, прэса, яркія шыльды і вітрыны.

Чым больш тавараў паступае ў продаж, тым больш неабходна інфармацыя аб іх. Прызначэнне сучаснай рэкламы — ар-

ганізавана і планамерна ўплываць на густы людзей, даваць праўдзівую інфармацыю аб таварах, аб іх своеасаблівасцях, выкарыстанні і г. д. Жанчыне далёка не ўсё роўна, якое купіць паліто — шарсцяное або паўшарсцяное, з рукавом рэглан або з ушыўным, дарагое ці таннае, вытворчасці айчынай або замежнай.

— Згодны! — скажаце вы. — Але ж мы і дагэтуль, каб купіць патрэбную рэч, просім кансультацыі ў цёткі Веры або дзейнічаем самастойна і трацім шмат часу. Чаму?

Адказ адзіны: дрэнная рэклама. У выніку церпяць стра- ты магазіны, вельмі нязручна пакупнікам. Дык ад каго і ад чаго залежыць рэклама тавараў?

Гомель па праву лічыцца адным з прыгажэйшых гарадоў Беларусі. Сучасныя мікрараёны ўдала спалучаюцца з архітэктурай старога цэнтра. Прамтаварныя магазіны размясціліся пераважна на трох цэнтральных вуліцах — Савецкай, Перамогі і праспекце Леніна. На гэтых вуліцах заўсёды ажыўлена і многалюдна.

Для магазіна «Крышталь» назіраю за людзьмі, што ўваходзяць у яго. Ні адзін з патэнцыяльных пакупнікоў нават не глянуў на вітрыны. Аформленыя выпадковымі выцвілымі ад часу таварамі, яны не служаць рэкламай.

У вітрынах магазіна «Чаравічкі» на вуліцы Перамогі сіратліва вісяць некалькі пар непрыгожых туфляў і сандаляў. У вітрынах магазіна № 5 «Адзенне» ў ненатуральных позах застылі манекены. Колькі яны тут стаяць? Год? Два? Пяць гадоў?

А вось магазін для жанчын «Алеся». Яркія, прыгожыя вітрыны аформлены з густам, кожная — пэўнай групай тавараў. Аўтары іх — мастакі-афарміцелі з гарпрамгандлю.

Вітрыны магазінаў... Яны павінны арганічна ўпісвацца ў агульны архітэктурны комплекс вуліцы, упрыгожваць яе. Акрамя гэтага, у іх ёсць яшчэ адна важная функцыя: інфармаваць

аб таварах, быць візітнай карткай магазіна.

Калі вам скажуць, што на вітрыны магазінаў пакупнікі не звяртаюць увагі, — не верце. Упэўнена, што вітрыны мінскага ЦУМа не пакідаюць раўнадушнымі ніводнага чалавека. Прыгожа аформленыя вітрыны — гэта своеасаблівы твор мастацтва.

— Калі гэта твор мастацтва, — скажаце вы, — дык і афармляць іх павінны майстры сваёй справы.

На жаль, тут тэорыя разыходзіцца з практыкай. Прычын шмат.

У Мінску знаходзіцца «Белгандальрэклама», работнікі якой займаюцца афармленнем магазінаў рэспублікі. Гэтая арганізацыя мае ў кожнай вобласці аддзяленні. У Гомелі, напрыклад, — «Гомельгандальрэкламу», дзе працуюць дваццаць два мастакі-афарміцелі. Для вобласці вельмі мала. Але і ім няма дзе размясціцца. Не лепшае становішча і ў рэспубліканскай «Белгандальрэкламе». Ды і не так проста знайсці добрых мастакоў-афарміцеляў. У нашай рэспубліцы ніводная навучальная ўстанова не рыхтуе кадры мастакоў-дэкаратараў для гандлю.

Пастаянна праходзяць перападрыхтоўку прадаўцы магазінаў, загадчыкі. А мастакоў-афарміцеляў збіралі на двухмесячныя курсы... тры гады таму назад. Чаму б работнікам Міністэрства гандлю БССР не наладзіць пастаянную вучобу мастакоў-афарміцеляў «Гандальрэкламы», усіх гандляў нашай рэспублікі? Ёсць жа сярод іх таленавітыя мастакі, якія б маглі падзяліцца сакрэтамі майстэрства, вопытам са сваімі калегамі!

У Гомелі плённа працуе брыгада мастакоў-афарміцеляў гарпрамгандлю, якую ўзначальвае выпускнік Кіеўскага прамыслова-мастацкага тэхнікума Іван Зарэмба. Гэта яны ўпрыгожвалі салон для маладажонаў, магазін «Алеся», гаспадарчы магазін «1000 дробязей». Афармлялі з густам, выдумкай, выкарыстоўваючы спалучэнні самых разнастайных матэрыялаў: палісціролу, пенапласту, фальгі,

дроту, шкла. Па спецыяльнасці сваёй яны — мастакі-графікі прамысловай прадукцыі і пакуль што робяць першыя крокі ў новай для іх справе.

Намеснік начальніка ўпраўлення гандлю Гомельскага аблвыканкома Уладзімір Пятровіч Палтарацкі гаварыў, што справы палепшацца, калі пабудуюць вялікі дом «Гомельгандальрэкламы». Дырэктар «Гомельрэкламы» Уладзімір Міхайлавіч Паўленка таксама марыць аб тым часе, калі ўсе мастакі-афарміцелі «Гандальрэкламы» і гандляў збяруцца пад адным дахам. Толькі ці здолеюць яны, нават сабраўшыся разам, стварыць без кваліфікаванай вучобы такую рэкламу, якую можна будзе назваць творам мастацтва?

А як іншыя сродкі рэкламы — радыё, тэлебачанне, друк дапамагаюць людзям выбіраць і купляць?

Закончыўся працоўны дзень... Сям'я сабралася ля тэлевізара. Прыемны голас дыктара перад пачаткам вясэрняй перадачы абвешчае:

— Зараз, таварышы, паглядзіце гандлёвую рэкламу...

І вам раскажваюць, дзе можаце набыць тавары, паказваюць іх, інфармуюць аб вартасцях той ці іншай рэчы.

Не пытайцеся, калі можна паглядзець па тэлевізару або пачуць па радыё такую перадачу. Пастаяннага часу для рэкламы на гомельскай студыі тэлебачання няма, як няма яго і ў іншых абласцях рэспублікі. Мінчане глядзяць па трэцяй праграме гандлёвую рэкламу з... Масквы. Але ж у Маскву кожны раз не паедзеш. А чаму б работнікам беларускага радыё і тэлебачання разам з міністэрствам і абласнымі ўпраўленнямі гандлю не наладзіць пастаянныя перадачы з мэтай рэкламы тавараў? Каб жыхары Мінска і Гомеля, Віцебска і Брэста ведалі, што, напрыклад, кожны вечар у 20.30 іх чакае інфармацыя аб тым, дзе можна набыць неабходныя рэчы.

— Ад каго залежыць арганізацыя такіх перадач? — спыталася я ў Мікалая Канстанцінавіча Петрушкевіча, начальні-

ка ўпраўлення арганізацыі Міністэрства гандлю БССР (гэтае ўпраўленне ведае рэкламай у рэспубліцы).

— У першую чаргу ад нас саміх,— адказаў ён.

Вось, аказваецца, як усё проста!

Мы прывыклі да думкі, што рэклама тавараў—хлопат гандлёвых устаноў. Прадстаўнікі прамысловых прадпрыемстваў, калі заходзіць гаворка аб рэкламе, сціпла змаўкаюць. Маўляў, наша справа зрабіць тавар.

А вось як гэта адбываецца на пакупніках.

Магазін «Алеся». У аддзеле «Парфумерыя і гаспадарчыя тавары» вялікі выбар пральных парашкоў. Але хай бы іх лепей не выстаўлялі на паліцах! Большасць парашкоў упакавана ў непрыгожыя, нязграбныя каробкі нейкага бруднага колеру. Адна з пакупніц узяла ў рукі пачак парашку «Беларусь» (вытворчасць Баранавіцкага хімкамбіната), і тоненькі белы струменьчык пасыпаўся на падлогу. Тое самае з парашкамі «Крышталь» Шабекінскага хімкамбіната, «Ладага» — Ленінградскага камбіната сінтэтычных мыючых сродкаў, «Гігіена» — Калінкавіцкай фабрыкі бытавой хіміі. Жанчына выйшла з магазіна, так нічога і не купіўшы.

— Вось вам і рэклама,— сумна ўсміхнулася прадаўшчыца.— Па якасці парашкі добрыя, а ў рукі ўзяць непрыемна.

Зручная выкладка тавараў, цэннікі, падрабязныя тлумачэнні аб спосабах ужывання той або іншай рэчы, кансультацыі прадаўцоў — без гэтага пакупнік можа згубіцца ў вялікім моры разнастайных тавараў. Але ў магазінах самаабслугоўвання прадаўцы або сумуюць, калі ў памяшканні мала народу, або пільна сочаць за кожным пакупніком, калі людзей шмат. Сочаць, а не дапамагаюць выбраць тавар. Якая ўжо тут рэклама!

Так, нездарма кажуць, што рэклама — рухавік гандлю. Хочацца дадаць, што правільна арганізаваная рэклама можа стаць вялікай памочніцай пакупнікам, будзе эканоміць іх час і энергію. Пра гэта я прыгадала яшчэ раз у Мінскім ГУМе, у аддзеле дзіцячага адзення. Патрэбнага размеру дзіцячага паліто не было. Стаяла і думала: у які з магазінаў горада лепш за ўсё пайсці? І ў гэты самы момант да мяне падышла цётка Вера.

— Дзіцячае паліто шукаеце? Кажуць, на бульвары Шаўчэнкі ў магазіне «Адзенне» вялікі выбар...

Я з удзячнасцю паглядзела на яе і паехала на бульвар Шаўчэнкі. Калі афіцыйная рэклама маўчыць, без цёткі Веры не абыходзіцца.

МАЕ ДВА ВЫХАДНЫЯ

Мяне вельмі ўсхвалявала размова пра два выхадныя. І вось упершыню ў жыцці наважылася напісаць у рэдакцыю часопіса.

Жывем мы ў невялікім раённым цэнтры. У нас двое дзяцей, абодва хлопчыкі. Старэйшы ходзіць у першы клас, а малодшаму тры гады. Па прафесіі я правізар. Муж мой таксама правізар, разам вучыліся ў інстытуце і вось цяпер працуем разам. Аднак на гэтым наша раўнапраўнасць або агульныя інтарэсы, не ведаю нават, як сказаць, канчаюцца.

Муж палюбіў і рыбалоў. Усе выхадныя дні, за рэдкім выключэннем, ён праводзіць у лесе і на рыбалцы. Увечары прыходзіць стомлены і не хоча ісці ні ў кіно, ні ў гасці. Я таксама аматар прыроды, люблю паходзіць на лыжах. Але разам з тым вельмі люблю кіно і, вядома, канцэрты, якіх у нас бывае мала. Муж кіно не захапляецца, а адной мне хадзіць няёмка. Вось і сяджу ля сямейнага ачага, чакаю, калі прыйдзе муж.

Летам іншая справа. Можна і на рэчку схадзіць і ў лес. Дзеці ў мяне вельмі любяць прыроду, і самыя любімыя заняткі ў нас з імі — прагулі ў грыбы, ягады ці проста так. У гарадскім парку ніякіх дзіцячых гульняў ці атракцыёнаў няма.

Хатняя работа — яе не так ужо і шмат. Памыць і папрасаваць бялізну стараюся ў будзённы дзень. Нядзеля і субота ў садзіку таксама выхадныя, і два дні я з дзецьмі. Чытаем кнігі, глядзім мультфільмы з раніцы да вечара. Тэлевізар у доме — гэта добра. Можна, хоць і са спазненнем, паглядзець фільм і шмат іншых цікавых перадач. Апрача таго, вяжу, шмат чытаю. Гэтыя вы-

хадныя дні вельмі доўга цягнуцца. Іншы раз не ведаеш, куды сябе падзець. Жыву надзеяй, што вось падрастуць дзеці і можна будзе часцей быць на людзях.

Не ведаю, ці адказала я на пытанні часопіса, але, на маю думку, многае ў тым, як мы праводзім выхадныя нашы, залежыць ад мужчын. У сям'і, дзе дружба і ўзаемная павага, заўсёды можна знайсці час, каб адпачыць цікава і добра.

З павагай
Тамара Шаўчэнка
г. Старыя Дарогі.

ВОША

ПІСЬМО

ВАША

КАНСУЛЬТАЦЫЯ ЮРЫСТА

Прашу растлумачыць, якімі льготамі карыстаюцца работніцы, што маюць маленькіх дзяцей.

Л. КАСЦЮКЕВІЧ
Чэрвенскі раён

Новае заканадаўства аб працы прадугледжвае для такіх маці рад льгот і гарантый. Маці, якія кормяць грудзмі, і жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года (таксама як і цяжарных), нельга прыцягваць да работы ўначы час, да звышурочных работ, работ у выхадныя дні, нельга пасылаць у камандзіроўку. Жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце ад аднаго года да васьмі гадоў, нельга прыцягваць да звышурочных работ або накіроўваць у камандзіроўкі без іх згоды.

Калі жанчына корміць грудзмі або мае дзіця ва ўзросце да аднаго года і не можа выконваць ранейшую работу, яе пераводзяць на іншую пасаду з захаваннем сярэдняга заработку па ранейшай рабоце на ўвесь час кармлення дзіцяці або да таго дня, калі яму споўніцца год.

Перад водпускам па цяжарнасці і родах або пасля яго жанчыне, па яе заяве, прадастаўляецца чарговы адпачынак незалежна ад стажу работы на

дадзеным прадпрыемстве, ва ўстанове, арганізацыі.

Апрача водпуску па цяжарнасці і родах, жанчыне, па яе заяве, прадастаўляецца дадатковы водпуск без захавання заработнай платы, пакуль дзіцяці не споўніцца год. Водпуск можна выкарыстаць цалкам або па частках за гэты перыяд. Месца работы захоўваецца.

Маці, якія кормяць грудзмі, і жанчыны, якія маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года, прадастаўляюцца дадатковыя перапынкі для кармлення дзіцяці не раней чым праз тры гадзіны, працягласцю не менш трыццаці мінут кожны. Перапынкі для кармлення дзіцяці ўключаюцца ў рабочы час і аплатаюцца па сярэдняму заработку.

Забаронена звальненне па ініцыятыве адміністрацыі цяжарных жанчын, маці, якія кормяць грудзмі, і жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года, апрача выпадкаў поўнай ліквідацыі прадпрыемства, калі дапускаецца звальненне з абавязковым працаўладкаваннем.

Жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце да 12 гадоў, нельга прыцягваць да дзяжурстваў на прадпрыемстве, ва ўстанове, арганізацыі.

Імя нацыянальнага героя Чэхаславакіі і Героя Савецкага Саюза Яна Налепкі добра вядома савецкім людзям. Будучы начальнікам штаба 101-га чэхаславацкага палка, ён разам з многімі сваімі таварышамі па зброі ў час другой сусветнай вайны перайшоў на бок беларускіх партызан і разам з імі мужна змагаўся супраць гітлераўскіх акупантаў.

Пра першыя кантакты славацкага афіцэра з жыхарамі акупіраванай Беларусі, пра пераход Налепкі на бок народных месціўцаў расказвае новая каларовая шырокаэкранная мастацкая кінастужка «Заўтра будзе позна», створаная сумесна славацкімі і беларускімі кінематаграфістамі. Сцэнарый фільма напісалі галоўны драматург «Славацкага фільма» Мілаш Крно і Анатоль Дзялендзік. Пастаўку карціны ажыццявілі рэжысёры Мартын Цяпак і Аляксандр Карпаў.

Вобраз Яна Налепкі стварыў малады актёр Браціслаўскага тэатра Мілан Княжко. У галоўных ролях заняты таксама Фёдар Шманаў, Яўгенія Вятлова, Валянцін Белахвосцік, Нона Мардзюкова, Ігар Камароў, Мікалай Мярзлікін, Павел Кармунін, Вадзім Ганшын.

Убачаць глядачы і новую шырокаэкранную мастацкую кінастужку «Вуліца

без канца», пастаўленую лаўрэатам прэміі Ленінскага камсамола Беларусі рэжысёрам Ігарам Дабралюбавым на кінастудыі «Беларусьфільм» паводле сцэнарыя Іосіфа Герасімава і Аляксея Лявонцьева.

Карціна расказвае пра ўзнікненне новага маладога горада, пра яго будаўнікоў. Дзяля разгортваецца ў нашы дні, але яна арганічна звязана з часам першых палатак, з рамантыкай суровай барацьбы і працоўнага подзвігу першапраходцаў.

У цэнтры фільма — лёс героя будоўлі Сяргея Русанава і яго дачкі Вольгі. Сама брыгадзіра Русанава памятаюць толькі тыя, што першымі прыехалі будаваць новы горад. Сяргей загінуў у самым пачатку, ён прадухіліў катастрофу цаной свайго жыцця. Памяць пра героя святая захоўваецца гараджанамі. Яго імя прысвоена лепшым піянерскім дружным, адна з вуліц горада названа Русанаўскай...

Галоўныя ролі выконваюць заслужаныя артыст РСФСР Віктар Каршуноў, народная артыстка СССР Аляксандра Клімава, заслужаныя артысты РСФСР Алена Казыльнова, Юрый Гарабец, заслужаны артыст БССР Барыс Кудраўцаў, маладыя актёры І. Пушкароў, А. Лінёў і выпускніца 2-й мінскай школы Ірына Бразгоўна, ужо знаёмая глядачам па кінастужках «Іду шукаць» і «Іван Макаравіч».

Агульны стаж работы ў мяне 7 гадоў. На прадпрыемстве я працавала да водпуску па цяжарнасці і родах два з паловай месяцы. У якім размеры мне павінна быць выплачана дапамога?

Л. БАБАРЫКА
Вілейскі раён

Згодна з п. 70 Палажэння аб парадку назначэння і выплаты

дапамог па дзяржаўнаму сацыяльнаму страхаванню, дапамога па цяжарнасці і родах жанчынам — членам прафсаюза, якія прапрацавалі бесперапынна на дадзеным прадпрыемстве або ва ўстанове менш як адзін год, выплачваецца ў размеры $\frac{2}{3}$ заробатку за ўвесь час водпуску.

Бацька майго дзіцяці, з якім я не знаходжуся ў шлюбе, пра-

ходзіць службу ў Савецкай Арміі. Ці магу я, маючы ад яго заяву аб згодзе, зарэгістраваць дзіця на яго імя?

С. КАЛІНА
Віцебская вобласць

Так, маеце права. Згодна з п. 45 Інструкцыі аб парадку рэгістрацыі актаў грамадзянскага стану ў Беларускай ССР, зацверджанай пастановай Савета Міністраў БССР ад 23 сту-

дзеня 1970 г. № 18, калі адзін з бацькоў і ўважлівай прычыны не можа асабіста з'явіцца ў ЗАГС для рэгістрацыі ўстанаўлення бацькоўства, то яго подпіс пад сумеснай заявай павінен быць засведчаны ва ўстаноўленым парадку. У дадзеным выпадку — намінаваннем вайскавай часці па месцу службы бацькі вашага дзіцяці.

А. ХВАСТОУ,
кандыдат юрыдычных навук

Пра гумар — з гумарам

ВЫ ГЭТА СУР'ЁЗНА?

У адзін і той жа дзень прыйшлі ў рэдакцыю два пісьмы. Як у нас кажуць, на адну тэму.

Пісьмо прыемнае:
«З задавальненнем прачыталі спецпараду для жанчын «Як зрабіць, каб мужчыны на чужых жонак не глядзелі». Мой муж чытаў два разы, мы ўвесь вечар смяяліся, потым ён задумаўся і сказаў: «Чаго добрага, жонкі і сапраўды паслухаюцца парады. Тады мы прапалі...»
І перастаў смяяцца.

Лідскі раён, Гродзенская вобласць.

Марыя ЮРКЕВІЧ.

І пісьмо сярдзітае:
«Прачытаўшы ў першым нумары часопіса артыкул «Як зрабіць, каб мужчыны на чужых жонак не глядзелі», мы зусім страцілі пачуццё павагі да аўтара. Мусіць, тав. Чарнагуз ніколі не быў жанаты і не ведае, што такое добрая жонка і шчаслівая сям'я. І калі карыстацца вашымі парадамі, то якія дзеці вырастуць у гэтых бацькоў? Ваш артыкул спрыяе ўзмацненню разбэшчанасці і непарадку ў сям'і.

Можна шмат пісаць пра тое, як падтрымаць шчасце ў сям'і, можна прывесці шмат добрых прыкладаў, толькі не такіх глупстваў, якія пішаце вы. Мы не пісьменнікі, і наша пісьмо наўрад ці пройдзе ў друк, таму мы, чытачы, просім менш глупстваў і больш жыццёвых прыкладаў, якія прынясуць карысць кожнай сям'і.

Н. ПЯТРОВА, В. МОНІЧ, Л. КРАУЧУК.

Вось яно як павярнулася! Мы думалі прыцягнуць увагу да жанчыны, акружыць яе атмасферай абаявання, а на самай справе ледзь не замахнуліся на святую святых, на сямейнае шчасце!

Паважаныя таварышы Пятрова, Моніч і Краўчук!
Мы даём сёння дадатковыя тлумачэнні парад Алега Чарнагуза.

а) Аўтар сцвярджае: калі жонка будзе на сорок гадоў мала-

дзейшая за свайго мужа — такі муж на чужую жонку не гляне і з вас вачэй не спусціць.

Тлумачым. Зусім не абавязкова, прачытаўшы спецпараду, кінуць свайго люблага, адзінага, вывучанага да драбнютка мужа і шукаць спадарожніка жыцця, які быў бы на сорок гадоў старэйшы.

б) Другая ўмова аўтара: трэба, каб муж захапіўся вамі. Таму неабходна прывіць яму любоў да мыцця посуду і падлогі, выбівання дываноў, навучыць яго карыстацца пыласосам, пральнаю машынай, пазнаёміць з лепшымі рэцэптамі... Ён шаруе каструлі, вы наводзіце манікюр...

І гэтая ўмова пажаданая, але не абавязковая. Калі вы не жадаеце, каб мыццё бялізны, прасаванне, прыбіранне зрабіліся прывілеяй мужчын — дык і не трэба! Жанчына ў гэтым выпадку выбірае першая, і мы спадзяемся, што вашы мужы галантна ўступаць вам месца ля пліты і пральнай машыны.

Далей аўтар піша: «Збярыцеся з сяброўкамі і завітайце ў рэстаран, заставайцеся з супрацоўнікамі пасля работы, выпівайце чарачку, а прыйшоўшы дадому, скажыце, што на носе гадавая справаздача ці быў прафсаюзны сход... Стукніце ўвечары на дзіцячай пляцоўцы з хлопцамі ў «казла»...

І гэта зусім не абавязкова. Ліха з ім, з тым «казлом» і рэстаранам! У крайнім выпадку распачніце генеральнае прыбіранне або капітальны рамонт у кватэры. Нарэшце, у кожнага сваё хобі!

Што датычыць Алега Чарнагуза, то даруйце яму на гэты раз. Што з чалавека возьмеш — гумарыст. А ў іх заўсёды так: гаворыць сур'ёзна — усе смяюцца, усе смяюцца — ён разважае з сур'ёзнай мінай.

Дык калі вы ўбачыце рубрыку — «гумар» (яна ў першым нумары ўверсе злева), не спяшайцеся перабудоўваць свае сямейныя адносіны. Гумар гумарам, а муж адзіны на ўсё жыццё!

В. КАРАЛЁВА

Шырокаэкранная мастацкая кінааповесць «Чалавек на сваім месцы» выпушчана кінастудыяй «Масфільм». Аўтар сцэнарыя В. Чарных, рэжысёр-пастаноўшчык А. Сахараў. Гэта карціна аб працаўніках сучаснага калгаснага сяла, аб маладым кіраўніку сельскагаспадарчай вытворчасці, аб складаных праблемах, якія абмяркоўвае і вырашае савецкая вёска. У галоўных ролях здымаліся В. Мяншоў, А. Вярцінская, А. Джыгарханян, Н. Меньшыкава.

На экраны рэспублікі выпускаюцца таксама новыя мастацкія кінастужкі: «Гарызонты», пастаўленая на Казахскай кінастудыі рэжысёрам Араратам Машанавым паводле сцэнарыя Эдуарда Валадарскага, «За твой лёс» — вытворчасці Адэскай кінастудыі, «Выратаванае імя» — кінастудыя «Малдовафільм», «Ціхія берагі» — Кіеўская кінастудыя імя А. П. Даўжэнкі, «Уключыце паўночнае ззянне» — Адэскай кінастудыі і іншых.

Р. КРОПЛЯ

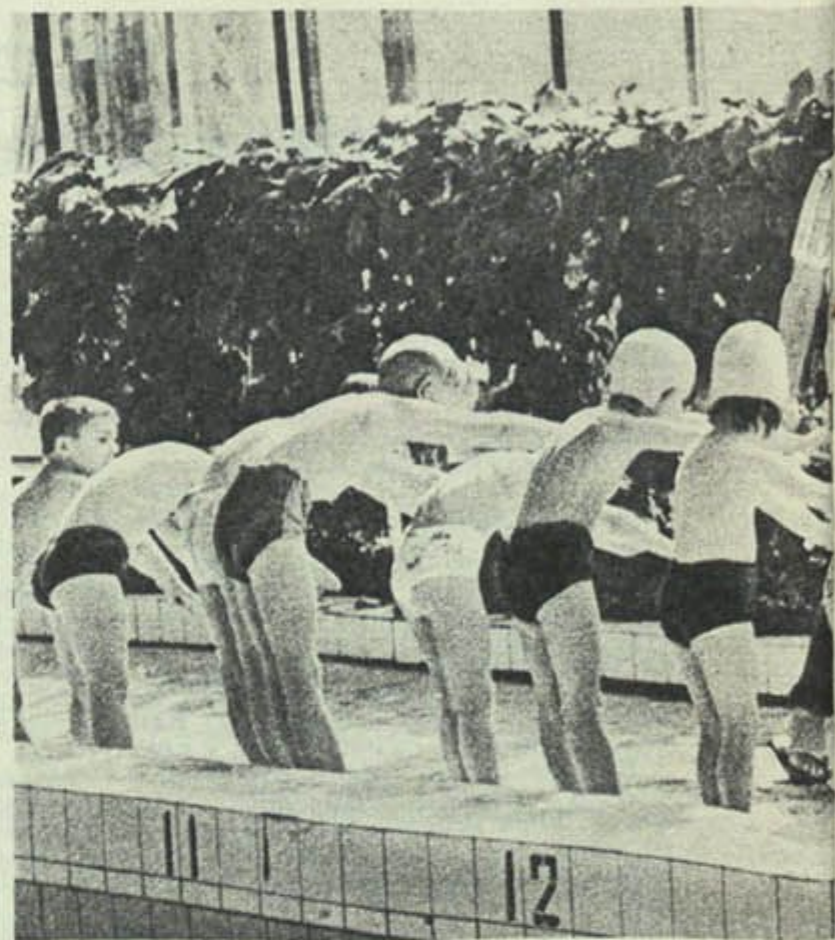
Кадр з кінафільма «Вуліца без канца».

ЭКРАН

— Ах, як хораша ў басейне!

Фота Я. Коктыша.

Хто з мінчан не ведае ажурны будынак Палаца воднага спорту? Скрозь шкляную сцяну бачны трыбуны, ванны, поўныя блакітнай вады, вышка для скачкоў у ваду, вялізныя пальмы. З раніцы да вечара тут ідуць трэніроўкі, заняткі. Найбольш мнагалюдна ў крайнім сектары, насупраць самага маленькага басейна — «малюткі». Трыбуна запоўнена: мамы і таты, бабулі і дзядулі прыйшлі паглядзець, як вучацца плаваць іх дзеці і ўнукі.

А вучацца плаваць тут дзве тысячы хлапчукоў і дзяўчынак. Цяпер ва ўсіх школах Першамайскага раёна, напрыклад, уведзены ўрокі плавання. Пасля гэтага курса навучання дзеці, як правіла, умеюць нядрэнна плаваць, а лепшыя залічваюцца ў дзіцячую спартыўную школу.

Іменна ў гэтай школе і пачынаецца іх сапраўдны шлях у спорт. Так пачынала і Наташа Яршова, майстар спорту міжнароднага класа, чэмпіёнка Савецкага Саюза па плаванні, член зборнай алімпійскай каманды краіны. Спорт навучыў яе пераадолюваць цяжкасці, змагацца і перамагаць.

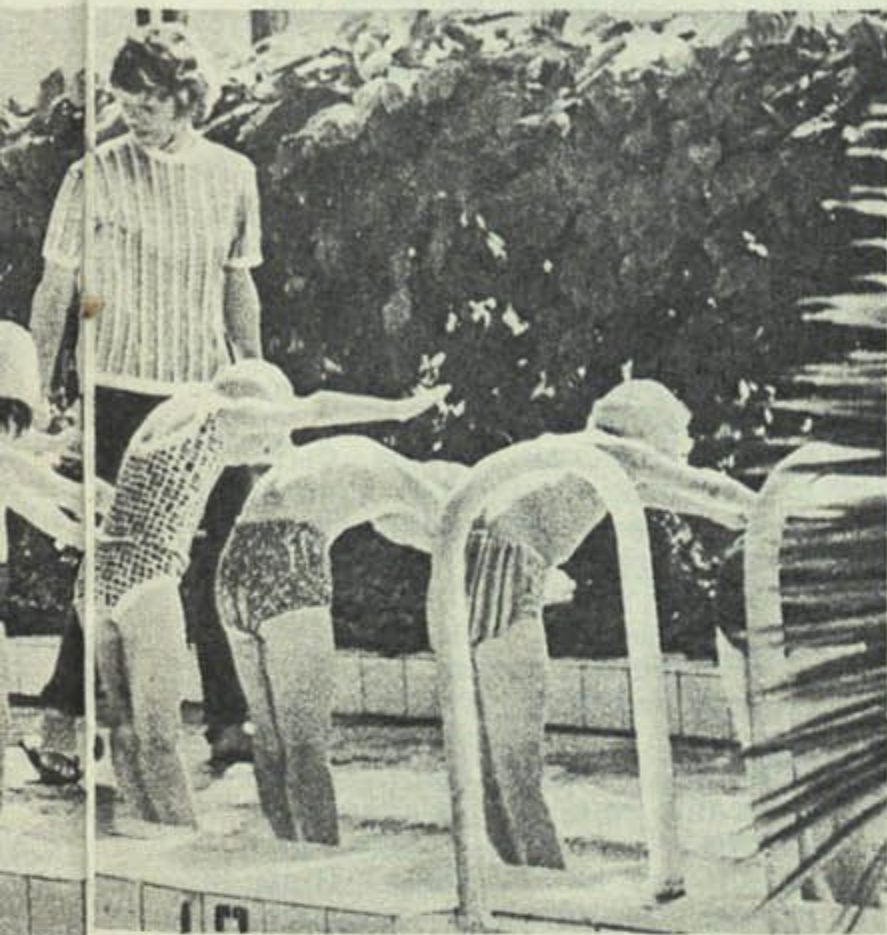
Стаць такімі, як Наташа, можаць сёння нават тыя, хто толькі вучыцца плаваць.

Шасцікласніца Наташа Усік з зайздрасцю сочыць за Наташай Яршовай. Іх пакуль раздзяляе значная дыстанцыя. Але першы разрад першай Наташы дае падставу спадзявацца, што гэтая дыстанцыя можа і скараціцца...

— Я трымаюся на вадзе!

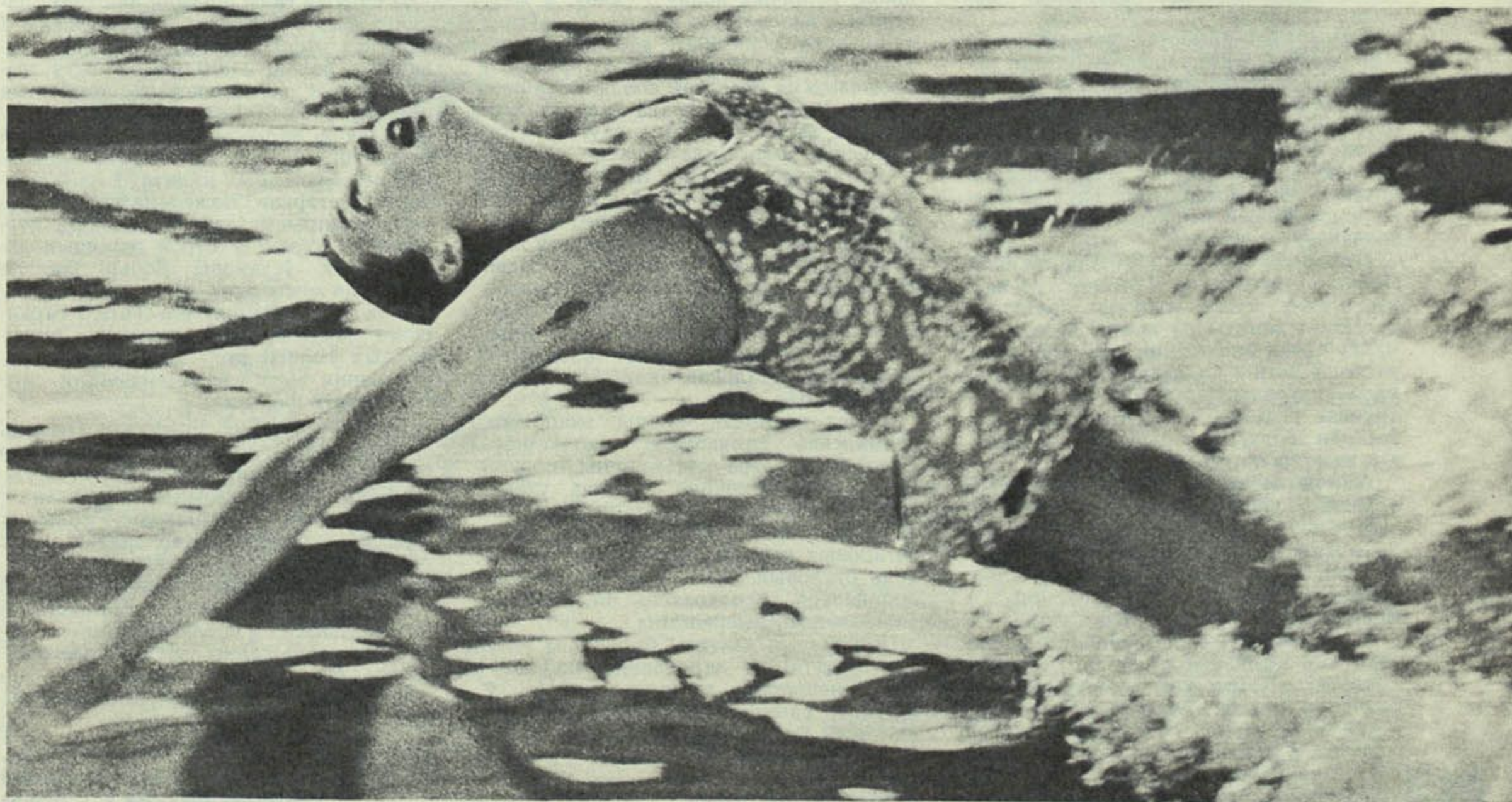
— А мы з дэльфінам будзем плаваць!

Заняткі з самымі маленькімі право-
дзіць Рая Мягкая.

У гэтай дзяўчынкі не трэба пытацца,
ці любіць яна плаваць...

Стартуе Наташа Яршова.

СЕРВІС 3 СЕЛЬСКОЙ ПРАПІСКАЙ

Бясконцыя клопаты па дому жанчыны часта называюць другой рабочай зменай. Кому з нас гэта незнаёма: прыйшоўшы з работы, трэба станавіцца да пліты, шыць, мыць, прыбіраць, прасваць. Асабліва вялікія затраты часу ў жанчын-калгасніц; апрача хатніх клопатаў, трэба яшчэ даглядаць жывёлу, працаваць на прысядзібным участку. Ды і на звычайную хатнюю працу сялянкі аддаюць значна больш часу, бо не ўсюды яшчэ ёсць водаправод, каналізацыя, цэнтральнае ацяпленне.

Праўда, аблічча сяла цяпер мяняецца, і гэта бачыць кожны. У кухні прыходзіць газ, у пакоях замест печак паяўляюцца батарэі цэнтральнага ацяплення. Добрымі памочнікамі ў хатняй гаспадарцы робяцца машыны і прыборы. Цяпер яны ёсць амаль у кожнай сям'і. Напрыклад, у любым жылым доме калгаса «XVII партз'езд» Горацкага раёна можна ўбачыць газавую пліту, пральную машыну, амаль ва ўсіх ёсць халадзільнікі, пыласосы. Заробная плата калгаснікаў толькі за гады мінулай пяцігодкі ўзрасла ў тры разы і складае 5 рублёў 15 капеек на кожны адпрацаваны чалавек-дзень. Свінар гэтага калгаса Сяргей Канстанцінавіч Даўжанкоў зарабіў за год 2457 рублёў, яго жонка Кацярына Іванаўна — 2493 рублі, ды яшчэ кожны з іх атрымаў па тоне збожжа. У сярэднім яны ўдваіх кожны месяц прыносяць у дом 450 рублёў. Старэйшы сын Пеця зарабляе 80 рублёў на месяц. Даўжанковы маюць легкавую машыну.

Машыны і прыборы, якія памагаюць прыбіраць памяшканне, мыць бялізну, гатаваць ежу, значна памяншаюць затраты жаночай працы. Павялічваецца ўдзел мужчын у хатніх работах. Раней прыбіранне пакоя з дапамогай анучы і вёнка лічылася «жаночым» абавязкам, а цяпер тую ж працу з дапамогай пыласоса ахвотна выконваюць мужчыны.

Бухгалтар калгаса «XVII партз'езд» Лідзія Анатолеўна Грынюк расказвае: «Мой муж — галоўны заатэхнік калгаса і заняты на працы больш за мяне, аднак знаходзіць час, каб дапамагчы ў хатніх клопатах. Калі бялізну мыю — заўсёды падносіць вадку, выкручвае памытыя рэчы. Прыбіраем пакой — ён пыласосам чысціць дываны, а я мыю падлогу».

Але нават поўны камплект бытавых прыбораў, нават актыўны ўдзел мужчын у хатняй гаспадарцы не вызваляць жанчыну ад гаспадарча-эканамічнай дзейнасці. Яна па-ранейшаму прыкавана да хатняй гаспадаркі, хоць і з меншай затратай фізічнай працы.

У. І. Ленін бачыў галоўны шлях вызвалення жанчыны ад цяжару хатніх клопатаў у тым, каб перакласці гаспадарчыя і выхаваўчыя функцыі індывідуальнай хатняй гаспадаркі на грамадства. Удасканаленне сістэмы бытавых паслуг, арганізацыя грамадскага харчавання, далейшае паляпшэнне

гандлю створаць усе неабходныя прадпасылкі для вырашэння гэтай праблемы.

Грамадскае абслугоўванне на сяле развіваецца больш хуткімі тэмпамі, чым у горадзе. Гэта выклікана ўздымам сацыялістычнай сельскагаспадарчай вытворчасці і на гэтай аснове ростам матэрыяльнага дабрабыту і культурнага ўзроўню працаўнікоў вёскі. Па ўсёй Беларусі за гады мінулай пяцігодкі аб'ём паслуг, якія аказваюцца прадпрыемствамі службы быту ў разліку на аднаго жыхара, павялічыўся ў 2,6 раза, а на кожнага сельскага жыхара — у 5,4 раза. У сёлах рэспублікі працуе звыш 5200 прадпрыемстваў бытавога абслугоўвання — майстэрняў і прыёмных пунктаў.

У Глыбоцкім, Гарадоцкім, Слоніміскім і іншых раёнах сельскія жыхары забяспечваюцца ўсімі тымі ж відамі паслуг, што і жыхары горада. Калектыў Слонімскага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга камбіната бытавога абслугоўвання аказвае насельніцтву раёна 200 відаў розных паслуг. Цэнтральная дыспетчарская служба гарантуе якасць работ, своечасовае іх выкананне і нават дастаўку вырабаў з прадпрыемстваў раённага быткамбіната заказчыку. Грамадскае харчаванне ў многіх калгасах арганізуецца па прынцыпу цэнтралізаванага прыгатавання гарачай ежы, паўфабрыкатаў, кулінарных і кандытарскіх вырабаў. Іх дастаўляюць у сталовыя і буфеты школ, дзіцячых ясляў і садоў, у майстэрні і на палявыя станы. У саўгасе «Судкова» Хойніцкага раёна ў час палявых работ аўтамашына з тэрмасамі прывозіць са сталовай абеды механізатарам. Добра наладжана гарачае харчаванне механізатараў у саўгасе «Каліноўскі» Бялыніцкага раёна. А вось у калгасе «XXI з'езд КПСС» Мсціслаўскага раёна абеды ў поле не возяць. Тут механізатары самі прыязджаюць на калгасных машынах у сталовую, дзе для іх ужо накрыты сталы. Грамадскі агарод цалкам забяспечвае сталовую таннай агароднінай. Тут бяруць абеды на дом многія калгасніцы. Абед на сям'ю з чатырох чалавек у калгаснай сталовай каштуе крыху больш рубля.

Шмат жаночай працы эканоміць грамадскае харчаванне школьнікаў. Дзеці своечасова накормлены, могуць пасля абеды ў школе вучыць урокі, займацца спортам, удзельнічаць у рабоце гуртоў. Ва ўсіх сярэдніх і васьмігадовых школах Камянецкага раёна ёсць сталовыя. Дзякуючы гэтаму палепшылася паспяховасць школьнікаў, умацавалася дысцыпліна.

Некаторыя калгасы бяруць на сябе ўсе выдаткі на харчаванне школьнікаў. Бясплатна харчуюцца дзеці ў школах, размешчаных на тэрыторыі калгасаў імя Леніна, «Радзіма», імя Калініна, імя Кірава, «Перамога» Камянецкага раёна, калгаса імя Чкалава Барысаўскага раёна.

Калгасы ўносяць вялікі ўклад у арганізацыю дзіцячых дашкольных устаноў. За гады мінулай пяцігодкі на іх сродкі пабудаваны дзіцячыя сады і яслі на 6 тысяч месц.

Цяпер узнікла новая служба — камунальнае абслугоўванне працаўнікоў вёскі. У калгасах ствараюцца вытворчыя брыгады (камбінаты) камунальнага абслугоўвання. Яны будуць і рамантуюць жыллё і надворныя будынкі, добраўпарадкоўваюць вуліцы, пракладаюць водаправод, абслугоўваюць газавыя ўстаноўкі, завозяць паліва. У Карэліцкім раёне камунгасы створаны ва ўсіх 24 калгасах.

Трэба, каб сельская служба быту нічым не ўступала гарадской. Апрача таго, яна павінна ўлічваць спецыфіку сяла, яго асаблівасці. Але прадпрыемстваў, якія палягчаюць хатнюю працу, яшчэ мала. У тым жа калгасе «XVII партз'езд» Горацкага раёна, адным з перадавых па ўзроўню развіцця эканомікі, дагэтуль няма стацыянарнага прадпрыемства службы быту, няма дзіцячых ясляў, сада. Толькі перасоўная майстэрня — прыёмны пункт прыязджае адзін раз на тыдзень. Віды паслуг вельмі абмежаваныя — хімчыстка, пашыў адзення, рамонт абутку. А колькі яшчэ калгасаў, дзе ўсе хатнія клопаты ляжаць на плячах жанчыны!

У рашэннях XXIV з'езда КПСС і XXVII з'езда КПБ намечана вялікае пашырэнне грамадскага абслугоўвання бытавых патрэб сельскага насельніцтва. Аб'ём бытавых паслуг працаўнікам сяла за гады бягучай пяцігодкі павялічыцца ў 3,2 раза. У калгасах і саўгасах рэспублікі будзе створана дадаткова больш 1000 дамоў быту, павільёнаў і комплексных прыёмных пунктаў. З іх 800 сельскіх дамоў быту пабудуюць калгасы і саўгасы за свой кошт, яны выдзеляць 200 памяшканняў для прыёмных пунктаў і пашывачных майстэрняў. Намечана пабудаваць 546 прадпрыемстваў грамадскага харчавання, увесці ў строй дзіцячыя дашкольныя ўстановы больш як на 59 тысяч месц. Гэта забяспечыць збліжэнне ўмоў жыцця сельскага і гарадскога насельніцтва, створыць спрыяльныя ўмовы для карэннага пераўтварэння быту вёскі, развіцця яго грамадскіх форм.

Але хіба можна сядзець і чакаць склаўшы рукі, калі прыйдзе ў сяло надзейны памочнік жанчыны — служба быту? Трэба сумеснымі намаганнямі партыйных арганізацый, сельскіх Саветаў, кіраўнікоў гаспадарак, усіх сельскіх працаўнікоў паставіць на дапамогу жанчыне дасягненні ў галіне грамадскага харчавання, бытавога і камунальнага абслугоўвання. Бясспрэчна, сацыяльны эффект будзе велізарны, бо і цана вольнага часу — мярыла грамадскага багацця — велізарная.

Т. ЯРМОЛЕНКАВА,
аспірантка кафедры навуковага
камунізму БДУ імя У. І. Леніна

МІНІЯЦЮРЫ

ЛАТАРЭЯ

Жонка купіла латарэйны білет.
— Калі я выйграю,—сказала яна мужу,—дык куплю сабе новае паліто.
— А калі не выйграеш?
— Тады ты мне яго купіш.

АДКУЛЬ ВЕДАЕ

— Калі мы пажэнімся, любы, у нас будзе трое дзяцей!
— Адкуль ты ведаеш?
— А яны цяпер живуць у маёй мамачкі...

НОВЫ

— У вашага мужа новы касцюм?
— Не, гэта мой новы муж.

ПРЫКМЕТЫ

Лекар пасля агляду пацыенткі гаворыць ёй:
— У вас галаўны боль, страўнік не ў парадку, высокі крывяны ціск. Выбачайце, колькі вам год?
— 29.
— І значная страта памяці,—дадаў ён.

ШТО ПАДУМАУ

— Уяўляю сабе, якія страшныя падазрэнні зарадзіліся ў тваёй галаве, калі я знікла на два дні з дому.
— Так, я адразу падумаў, што ты вернешся.

СВЕЧКІ

Вечарам муж і жонка ехалі на машыне. Нечакана заглух матор.
— Проклятыя свечкі!—бурчыць муж, націскаючы на газ.
— Не дзіва,—глыбокадумна заўважае жонка,—на вуліцы такі вечер.

Пераклаў з польскай мовы П. КАПЧЫК.

Мал. А. Чуркіна.

Без слоў.

— У нашым магазіне толькі манекены ўсміхаюцца...

Пустаі. Шлях жанчыны.

На першай старонцы вкладки. — Я прачнулася...

Фота Я. Коктыша.

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: 220041, Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела рабочага жыцця—32-38-14, аддзела сельскага жыцця і пісем, культуры і літаратуры, быту—32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава. Журнал «Работница и крестьянка» на беларусскай мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

АТ 00110. Здадзена ў набор 1/III-73 г. Падп. да друку 21/III-73 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90¹/₄. Дадатак—выкрайка. Тыраж 403251 экз. Зак. 142. Цана 15 кап.

222649-4

Цена 15 кап.

74995

Мода

